

Přítomnost

nezávislý
35
týdeňník

ROČNÍK XV

V PRAZE 31. SRPNA 1938

ZA Kč 2.—

Proč je měsíc září kritický

F. PEROUTKA

Anglie promluvila

VILÉM ŠTEFAN

Arsenál německé diplomacie

PAVEL VILÉMSKÝ

Hospodářství diktatur na rozcestí

KAREL KRÍZ

U nejslavnějšího karikaturisty

OTTO RÁDL

Amerika, vůdkyně demokracií

Z. SMETÁČEK

To Francie neudělá — Jsou ještě jiní Němci — Pomsta vyvrcholuje . . .
SdP motorisovaná a protestující — Ještě k „listu lordu Runcimanovi“
Vedený vůdce — Odpověď Česce ze Slovenska — Jarmila Novotná
Železniční tarify na Slovensku — Informace o národnostních poměrech

Zrcadlové sklo

Zrcadla

Stavební sklo všech druhů

Skleněné obklady stěn Miropak

Neo-Triplex

netříštitelné autosklo

Mirit bezpečnostní sklo

Wolf a Štětka nást., akc. spol.

PRAHA II, Truhlářská ul. 16. Tel. 600-97 a 631-79

nové knihy

politické - hospodářské
sociologické
vědy právní a státní

TABOUISOVÁ G., Vyděračství nebo válka? 19.5 × 13.5 cm, 268 str.	Brož. Kč 17.— Váz. Kč 24.—
TEYROVSKÝ VLAD. Dr. univ. prof., Pud bo- jový, 23.5 × 15.5 cm, 125 str.,	Brož. Kč 13.—
Škola v kostce, Základy a přehledy všech věd v jedné knize. 21 × 13.5 cm, 677 str.,	Brož. Kč 60.— Váz. Kč 70.— V plátbě V polokůži váz. Kč 80.—
ROTHERY AGNES, Le Danemark dans le monde. Traduction française par Adrien F. Vochelle. 23 × 14 cm, 229 str.	Brož. Kč 25.—
Poètes contemporains. Anthologie. (Collection des amitiés françaises. 23×14 cm, 519 str.	Brož. Kč 45.—

F. TOPIČ, knihkupectví, Praha I., Národní 11

Dodá také Fr. Borový, akad. knihkupectvo, Bratislava, Dunajská 21

V sebemenším bytě

získáte

PRACOVNÍM STOLKEM

č. 310

100 cm dlouhým, 65 cm hlubokým

nástroj

POŘÁDKU A POHODLÍ

PRAHA II., Vodičkova 32

Přesnost, jasnost

a k tomu lehké zacházení takřka dítěti přístupné, to jsou vlastnosti amerického přenosného psacího stroje CORONA. Tytéž vlastnosti budou mít i Vaše dopisy CORONOU psané, a pro Vaši úinnost znamená to nový krok dopředu, nový krok k větším možnostem a širšímu působení. Americký psací stroj CORONA Vás uvede do světa.

CORONA

GIBIAN A SPOL. PRAHA II., ŠTĚPÁNSKÁ 32.

Zašlete bezplatně a nezávazně prospekt nové Corony Standard.

Jméno: _____

Adresa: _____

Sanatorium dr. Opatrný

Telefon číslo 15

Starý Smokovec

léčí plicní choroby - Morbus Basedow - Otevřeno po celý rok

Odborný lékař pro porodnictví a pro nemoci žen **MUDr. K. STEINBACH**
PRAHA II., Havlíčkovovo náměstí 22. — Ord. 9—11, 2—4. — Telefon 270-13

OBSAH 34. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: VILÉM ŠTEFAN: Objeví Hitler Ameriku? — K. SYNEK: Andrej Hlinka. — GUSTAV WINTER: Dvacet let chyb. — KAREL KRÍŽ: Hospodářství diktatur na rozcestí. — ROBERT LEURQUIN: Maginotova linie. — KAREL SCHEINPFLUG: O normalisaci výroby. — Sto padesát let starý citát. — Amerika intervenuje. — Němečtí průmyslníci si stěžovali. — Ludová strana po Hlinkově smrti. — OK-AML. — Odpověď panu pastorovi o německé otázce. — Proč se platí za slovenské obilí nižší cena. — Slintavka a kulhavka trvají.

Přítomnost

řídí Ferd. Peroutka

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVI V PRAZE I., NÁRODNÍ TRÍDA 11

Telefon číslo 390-51 až 54 • Účet poštovní spořitelny číslo 35.622 • Nevyžádané rukopisy se nevracají • Předplatné na rok Kč 100.—, na půl roku Kč 50.—, na čtvrt roku Kč 25.—, jednotlivá čísla Kč 2.—. Pour la France et ses Colonies Frs 2.50. Dohledací pošt. úřad Praha 25. • Odpovědný redaktor Zdeněk Richter.

TISKEM KNIHTISKÁRNÝ O R B I S, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA Č. 62

Přítomnost

ROČNÍK XV

V PRAZE 31. SRPNA 1938

ČÍSLO 35

Proč je měsíc září kritický

Úplný titul měl by asi zníti: proč je měsíc září kritický a proč nakonec bude krise překonána.

Je to už skoro protivné, ale v této době nezbývá než stále psáti situační přehledy: všechny ideje byly dávno vysloveny, oba tábory stojí proti sobě seřazeny bez naděje, že by třeba nejlepší slovo na tom mohlo něco změnit; všechna hesla byla dána i všechna děla nabita; není bytosti tak zanedbané — snad až na jednoho českého spisovatele, který se domnívá, že ve světě teď bojuje katolický řád proti bolševictví — aby nevěděla, oč jde; zbývá tedy jen pozorovati a referovati, jak se události sem tam naklánějí.

Snadný způsob, jakým Německo se zmocnilo Rakouska, působí v některých německých duších jako výbušina. Svět se jim zezdál dostatečně shnilým, aby jej bylo možno okovanou botou na kterémkoliv místě prokopnout. Jestliže Rakousko tak bleskurychle padlo, proč nepěstovati dále metodu, která vedla k tak výtečnému výsledku? Když se ukázalo, že stačí dvanáct hodin, aby jeden sousední stát se zřekl samostatnosti a byl obsazen, považovali oni někteří němečtí lidé za možno zřici se jakékoliv opatrnosti. Co šlo, půjde zase, poněvadž svět je hromada měkkých hadrů. Přesně řečeno, odnáší si nyní Evropa následky rychlého Schuschniggova zhroucení. Právě tento expresní úpadek vyvolal v Německu mínění, že většina věcí ve světě kolem je tak nepevně postavena jako pyramida na špičce. Metoda, jíž bylo Rakousko dobyt, byla známá ona smíšenina propagandy a hrozeb násilím, která jest jedním z nejtemnějších dojmů lidí dnes žijících. Obráceno nyní tváří k Československu, jež v nacionálně socialistickém programu jest zapsáno hned po Rakousku, začalo Německo po zcela krátkém oddechu zase horlivě připravovati onu smíšeninu a postříkávati jí okolí.

21. května utrpěla teorie německých myslitelů tohoto druhu vážnou úhonu. Československo mobilisovalo, a Třetí říše, vyslechnuvši zejména mínění anglické, s pozoruhodnou rychlostí stáhla vojsko od českých hranic, kam je poslala, aby působilo hrozivým dojmem. Bylo to potěšitelné, ale bylo zároveň zřejmo, že není všech věcí konec.

Nová krise byla očekávána na konec července, kdy československá vláda měla předložiti své návrhy na národnostní uspořádání. Tuto krizi osobním zakročením v Londýně odvrátil sám německý kancléř. Odvrátil? Nikoliv, jen odložil. Zdá se nyní, že konec července nepovažoval pro sebe za vhodný z důvodů, na které ještě přijdeme. Do Prahy byl poslán lord Runciman, vznešená to záminka pro odklad. Avšak odklad jest jen odklad, nikoliv více. Bylo souzeno, aby koncem srpna vypršela šibeniční lhůta, získaná vysláním Runcimanovy mise. Opět má československá vláda uveřejniti své návrhy a opět budou musít Němci z obou stran naší hranice k nim říci ano nebo ne. Co vlastně bylo získáno odkladem? Pomalu přišlo světu

na mysl, že Německo přece něco vyzískalo a proč německému kancléři záleželo na tom, aby ke krizi došlo spíše v září než v červenci.

Září jest měsíc velkých německých manévrů, a německý kancléř má půldruhého milionu vojáků ve zbrani. V červenci měl proti tomu holé ruce. Poněvadž uctívá moc, předpokládá, že státník, který mobilisoval, má větší vliv na běh událostí než státník, který tak neučinil. Věří, že svět uzná, že německá mobilisace, provedená pod záminkou manévrů, dává Německu předskok před ostatními, a že sám tento fakt činí německé mínění o některých věcech závažnějším.

Musíme věděti jako základ, že, i když se nestřílí, přece nežijeme v míru, nýbrž v diplomatické válce, která vydatně užívá všech prostředků mimo střelení. Na měsíc září záměrně připravilo Německo maximum hrozeb a vybuďovalo nejdokonalejší scénu pro zastrašování. Půldruhého milionu vojáků ve zbrani, mobilisace všech pomocných prostředků, rychlé opevnování proti západu, stejně rychlá stavba strategických silnic proti Československu — co ještě by mělo být vykonáno, aby svět došel k přesvědčení, že Německu jest lépe vyhověti, ať žádá cokoliv? Září jest tedy onen měsíc, který si Německo vybralo, aby vyzkoušelo, zda svět couvne před maximem hrozeb a zda Německu nepříjemné události 21. května nebyly snad nějakým omylem nebo náhodou, která se už nebude opakovat.

V chladné analýze této žhavé situace musíme nepochybně vycházet od nedávného zákroku německých vyslanců v některých evropských městech, chceme-li vyzkoumat, kolik opravdových válečných úmyslů existuje. Jak známo, učinili tito vyslanci jasné nářázky na možnost německé intervence v Československu a vyvolali tím onen rozruch, jenž je podkladem všech událostí od té chvíle. Řekl jsem již jinde, že právě tento senační krok německých diplomatů jest hlavním důvodem, proč lze o německých válečných úmyslech v této chvíli pochybovat. Zajisté, jest to řeč vyhrůžná, ale to samo o sobě nic neznamená, poněvadž jest pevným úmyslem Německa vésti vyhrůžné řeči. Útočná válka se neohlašuje o čtrnáct dní napřed, aby každý měl čas se připravit. Zejména od dnešního německého režimu nesmíme nic takového očekávat. Tento vyznavač lsti by spíše hodinu před útokem se vynasnažil ukolébat svět do pocitu bezpečí. Němečtí vůdcové dokonce několikrát se sami vyjádřili, jak by asi zosnovali příští válku, a vždy se vyznali, že by udeřili rychle, znenadání, jako blesk. Tomu ovšem naprosto odporuje ten fakt, že němečtí vyslanci v některých městech o válce s cizími vládami debatují. To, jestliže logický úsudek v této situaci ještě vůbec má nějakou spolehlivost, není příprava k útoku, nýbrž podstatná součást zastrašovacího systému a onoho maxima hrozeb, jež si Německo umínilo předvésti. Přidejme k tomu, jak skoro s typickou německou důkladností rozšířilo Německo zprávy, že kvapně opevňuje své západní hranice. Také

onu okázalou otevřenost, již se svět podívoval a s níž Německo ohlašovalo své manévry, jejich velký rozsah a jejich mobilisační podobu. Není proč se podívat této otevřenosti. Byla úmyslná. Svět měl se zachvěti, až mu bude okázale před oči postaveno nebezpečí války.

Vskutku se Německu podařilo tímto způsobem vyburcovati svět. Avšak zdá se, že jej pro své cíle vyburcovalo příliš důkladně a že to oněm cílům nebude na prospěch. Zajisté, tu a tam uvěřili lidé všemu tomu, co Němci sami o sobě povídají a vidí v nich skoro nadlidi, kteří žádnou překážku nesnesou a kteří by světovou válku rozpoutali s tak chladnou myslí, jako sedají k partii karet. Rozhodně odmítám patřiti k tomuto pomatenému a malomyslnému směru myšlení. Věřím naopak, že němečtí vůdcové mají ze světové války aspoň tak velký strach, jako vůdcové jiní, a že si dají důkladný pozor, aby se s takovou tragickou událostí na svých cestách nepotkali.

V podstatě jsou tyto rozechvěné dny opakováním 21. května, s tím rozdílem ovšem, že Německo svou manévrovou mobilisační přitáhlo co nejvíce šroub svého už známého lisu a že v nakupení vojska jest o jeden podstatný moment nebezpečí více. Ovšem, vojsko se kupí také na druhé straně. Demokracie nebyly tak neopatrné, aby bez protipatření dovolily Německu mobilisovat. Také my máme záložníky na cvičení, Anglie povolává k manévřům loďstvo, a Francie provádí velké manévry v blízkosti německých hranic. Lidé, kteří nyní projeli Francií a Německem, referují, že jest ovšem viděti velmi mnoho vojska u hranic v Německu, ale že ve Francii jest ho viděti ještě více. Zdá se, že to bude trvalým zařízením příštích let, že okolní státy budou provádět své manévry v téže době, jako Německo.

Těmito protipatřeními ztratilo Německo výhodu náskoku a následkem svých veřejných hrozeb ztratilo také výhodu překvapení v akci, jestliže o ni v této chvíli stálo. Nikdo v této situaci nemůže býti překvapen a zaskočen německým útokem. Byla by to ubohá strategie, která by nejdříve všechnu pohotovost na druhé straně způsobila a pak teprve chtěla podniknout útok. Jen lidé, kteří by si byli slíbili, že povedou Německo do války za nejnesnadnějších okolností, mohli by si takto počínat. Vzhledem k tomu všemu je správnější viděti v tomto měsíci září spíše periodu maxima hrozeb, než měsíc vojenské akce. Dnešní svět není tak rytířský, aby odpůrce předem vyzýval k obraně.

Není-li nynější situace ničím jiným, než opakováním 21. května, kdy Německo okázalým pohybem vojska se snažilo mít vliv na vývoj událostí v Československu, pak jí lze nepochybně čeliti týmiž prostředky, jichž bylo užito onoho dne. Podívejme se, zda jest jich opravdu užíváno. Tehdy vpádu do Československa bylo zabráněno intervencí Anglie v Londýně, pohotovostí Francie a Ruska a potvrzením všech spojeneckých závazků. Ani jeden element, který hrál roli tehdy, neschází nyní. Jen beznadějný laikové u nás si myslí, že Anglie nemluví dosti rozhodně. Ve skutečnosti nyní Anglie svým, ovšem jemnějším způsobem, právě tak vyhrožuje válkou, jako Německo. Německu bylo vším, v západní diplomacii obvyklým způsobem dáno najevo, že si zahrává s válkou světovou. To jest rozhodující okolnost a nepochybně bude míti také rozhodující vliv. Září jest a bude opa-

kováním 21. května — ve větším měřítku, a s několika drsnějšími tóny. Hráz ovšem, jež byla postavena do cesty německému proudu, jest zaplavena téměř po okraj. Ve chvíli však, kdy se na obzoru objevilo skutečné nebezpečí války světové, ustane nepochybně další příliv a zátopa během doby opadne. Nová krise přijde teprve po dalším vybudování německé armády.

Jest tedy měsíc září úplně prost válečného nebezpečí? Přese vše, co jsme tu řekli, nelze na to odpověděti naprosto kladně. Ale nebezpečí existuje jen potud, pokud by německá vláda špatně rozuměla událostem světovým a pokud by byla ochotna se o významu některých věcí mýlit. Vidí-li pravdu tak, jak jest ji třeba viděti, dokončí manévry a pošle vojsko domů. Přesně vypočítáno, mohlo by k útoku na Československo dojít za tři předpokladů, jichž všech podstatou jest omyl:

1. Německá vláda by snad mohla pokládat všechna prohlášení Anglie, Francie a Ruska za bluf, za nímž nestojí vážné odhodlání.

2. Mohla by věřit, že strach z německého vojska jest tak veliký, že stačí, aby v poslední chvíli zastrašil československé spojence, i kdyby zatím skutečně minili to, co říkají.

3. Mohla by snad konečně důvěřovat, že, i kdyby už obecná válka vypukla, Německo by mohlo rychle obsadit Československo a pak nabídnout západu mír, který by anglická a francouzská vláda musily přijmout pod tlakem svého veřejného mínění, hrozícího se dalších obětí; úkolem připravit tuto možnost jest snad pověřeno vybudování opevnění proti Francii, mající oddělit východ od západu.

To jsou chance, které Hitlerovi vykládají někteří nacionálně socialističtí politikové. Důležité jest, že německý generální štáb tyto naděje nesdílí, a že ani německý vůdce sám se jimi nekojil 21. května, když poručil stáhnouti zpět vojsko. Byl by musil změnit své mínění od té doby, byl by musil ztratit svůj instinkt, jež uznávají i jeho odpůrci. Útěchou světa jest tedy toto: jestliže Německo vidí dosti dobře některé skutečnosti — a jest těžko je neviděti — uplyne září i další měsíce tohoto roku bez katastrofy.

Někteří lidé mají ještě jednu teorii na podporu svého pesimismu: Hitler prý nemá kam ustoupiti; nezbyvá mu žádná jiná role, než role válečníka. To jest zřejmý omyl. Německý vůdce od obsazení Rakouska velmi se varoval vystupovati a mluvit veřejně; poněvadž tak nečinil, nijak se nezavázal osobně; není mu tedy od něčeho ustupovati; jistě by zachránění své osobní prestiže považoval za věc hodnou i riskantní úvahy; ale počínal si tak ostražitě, že svou osobní prestiž nijak neexponoval; německý rozhlas není německý kancléř; ani pan Goebbels nebo Hess nejsou ještě Hitler; v té věci jest v Třetí říši udržován přesný pořádek.

Ani není pravdou, že německému vůdci žádná jiná role nezbyvá, než vojevůdčovská: zbývá mu role anděla míru; může na norimberském sjezdu okouzlit Němce snadností, s jakou rozluští to, co jiným se nepodařilo rozluštiti; může zahrát roli kouzelníka, který rázem utiší rozbouřené vlny; může si získat nový nárok na vděčnost Němců tím, že je přiměje věřiti, že

jim zachránil mír; může se objevit v obrovské světové roli muže, jenž odvrátil světovou válku a uchránil svět před zničením. Dosti výhodná to role i pro muže, který úzkostlivě dbá své osobní prestiže.

V tom případě by mohl zahájit v klidu po celém Německu své stavby, po čemž touží. V této kritické chvíli přišla z Německa zpráva, že se zdá být jednou z nejvíce informativních: německý kancléř se rozhodl přestavět zámek Bellevue. Skoro se zdá, že rozhodnutí již padlo.

F. Peroutka.

poznámky

To Francie neudělá

Když byla v únoru 1934 poražena rakouská demokracie, byla ve Francii vládní krize a generální stávka; když Hitler došel v březnu 1938 Rakouska, byla ve Francii vládní krize, poněvadž se Blum a Daladier nemohli dohodnout o měnových otázkách — a nyní prožila Francie malou vládní krizi, zatím co svět považuje za pravděpodobné velké, bohužel, příliš veliké události. Tentokrát se za hranicemi Francie nepříhodovalo nic, neboť i ve Francii se krize urovnala velmi rychle. A tentokrát již nešlo — jaký to pokrok! — o finanční otázky, nýbrž o to, má-li se v některých továrnách (totiž v zbrojovkách) pozměnit 40 hodinový pracovní týden a obnovit dokonce 48 hodinová pracovní doba. Takový byl konflikt, který vyvolal bezmála těžkou vnitropolitickou krizi. V dynamických státech čekají už na ni dlouho, a doufáme, že marně. Evropa prožívá rok 1938. V sázce je její osud, mír a svoboda. V Německu pracují zbrojovky den a noc, bez přestávky, 50 i 70 hodin týdně. Šťastná Francie, která si v takových časech může dovolit přepych vládních krizí!

Šťastná Francie?

Sociální vzestup dělnictva je jistě věc, za kterou je i největší skeptik ochoten bojovat. Rozumní a slušní lidé mohou se sice přit o to, co je to mravnost, ale o tom, že zkrácení pracovní doby a zvýšení lidského blahobytu je morální povinnost, se mezi slušnými lidmi nediskutuje. Když francouzský parlament v r. 1936 odhlasoval téměř jednomyslně zákon o 40 hodinovém pracovním týdnu, blahopřáli jsme Francii stejně jako francouzským dělníkům. Za prvé proto, že to byl praktický důkaz lidského pokroku, za druhé proto, že se Francie opět hlásila k svému poslání ve světě, a za třetí z toho důvodu, že to byla velká společenská změna, uskutečněná bez totalitní hrubosti. Někteří lidé sice litovali, že se velkolepá snaha o obnovu omezila jenom na odborové otázky, nezasahující do jiných oblastí národního života, ale i praktické vymoženosti byly krásné, pozitivní a chvályhodné.

Od té doby se všechny evropské problémy zredukovaly na ošklivou a tupou alternativu: válka nebo mír. Celá Evropa diskutuje o tom, jak se dá válce zabránit, aniž by ze strachu před smrtí spáchala sebevraždu. A všichni rozumní lidé jsou si za jedno, že existuje jenom jediná cesta: mírumilovné státy v Evropě musí být tak silné a vyzbrojené, tak odhodlané a připravené, aby válkychtivé státy ztratily chuť na dobrodružství. Francie je beze sporu rozhodující mírovou mocí v Evropě, a žádný rozumný funkcionář francouzských odborů nepopírá, že Francie musí být silná, dokonale vyzbrojená a lépe připravená, než kdokoli jiný. Zbrojení, to je souhrn zásob, ať už jde o zbraně, stroje, konzervy, textilní látky nebo jiné výrobky. Maximum výrobků vyžaduje však maxima práce. Je-li Francie rozhodující mírovou mocí na pevnině, stojí-li proti státům, jejichž obyvatelstvo shromažďuje válečné zásoby dnem i nocí a má-li si Francie uchovat ještě převahu — nejsou pak důsledky velmi jasné?

Francouzské dělnictvo je zajisté ochotno jít v zájmu míru do války a je tedy odhodláno pracovat na frontách víc než 40 hodin. Je-li v některých odvětvích francouzského průmyslu z technických důvodů třeba pracovat 42 nebo dokonce 48 hodin, mělo by francouzské dělnictvo proto povolit Daladierovu vládu, která mu je blízká? Proto se měla Francie zmítat v politické krizi, která by měla za následek větší neštěstí než je 44 nebo 48 pracovních hodin v týdnu?

Francouzský dělník dovede myslet velmi rozumně a řekl-li mu někdo pravdu rozumně, porozumí mu mozkiem i srd-

cem. Francouzský dělník, který má, bohuďák, smysl pro život, žádá ovšem oprávněně, aby za víc práce dostal také víc mzdy. Je morálně i politicky v právu, odmítá-li prodloužení pracovní doby v zájmu větších podnikatelských zisků. Odborové organizace jsou v právu, dbají-li velmi úzkostlivě, aby ziskuchtiví průmyslníci nevyužili evropské nouze k odstranění nového sociálního zákonodárství a sociálních vymožeností. To je všechno jasné a samozřejmé. Kdyby byl spor mezi francouzskými odbory a Daladierem vypukl pro tyto otázky, byly by odborové organizace zřejmě v právu. V tom případě representovaly by odbory národní vůli země, protože Francie, která by se nechovala slušně ke svému dělnictvu, nedovedla by se bránit ani proti útočníkovi.

Ale ve Francii, ku podivu, nevypukl nyní spor o mzdy, nýbrž o to, má-li se vůbec pracovat víc než 40 hodin týdně. To je už zjev, který se dotýká nás všech. Jest mi zdůraznit, že v sociálních zápasech jsem vždy na straně dělníků a říkám to proto, aby mi nikdo nemohl vytknout, že „přisluhuji kapitálu“, odmítám-li stanovisko francouzských odborů. Zepřítá-li se někdo, jakou mám k tomu legitimaci, pak mu řeknu docela jasně, že se spor mezi Daladierem a Frossardem dotýká nás všech. Každý člověk, kterému záleží na míru a svobodě, na Francii a sociálním pokroku, má tedy co říci.

V podstatě jde o starou skutečnost, že dělnické organizace v některých zemích trpí nedostatkem fantazie a nebezpečným zúžením horizontu. Některé naprosto sympatické a oprávněné požadavky starého reformátorského programu nedovolují jim poznat celé hrozící nebezpečí. Když se v bývalém Německu začalo uvažovat o zhoršení příspěvků na sociální pojištění (nemýlím-li se o pět čtvrtin procenta), přimělo to říšskoněmeckou sociální demokracii k tomu, že své místo na výmarské demokracii postoupila dobrovolně Hitlerovu předvoji. Pak nebyla odstraněna jenom dělnická, ale i lidská práva vůbec. Spor o sociálně-politické otázky ochromil Francii, když umírala rakouská demokracie, když bylo obsazeno Porýní a když Hitler zabíral Rakousko. Francouzský socialismus bojoval v těchto případech proti materiálnímu zatížení dělnictva — a boj skončil vždycky tak, že se materiální zatížení francouzského dělnictva zmnohonásobilo. Prostě proto, že se zvětšilo nebezpečí, proti němuž se Francie může bránit jenom tak, že musí přinášet ještě větší oběti. V posledním případě vypukl konflikt o poměrně malé prodloužení pracovní doby, ale kdyby vypukla válka (a slabá Francie znamená válku), pak by se pracovní doba prodloužila nezbytně o sto procent, nemluvě o ostatních následcích. A kromě toho by se umíralo.

Jaký smysl může mít politika, která sice odmítá menší zlo, ale nemá žádný návrh proti většímu a ohromnému zlu? Najdou se snad „marxisté“, kteří řeknou, že francouzským dělníkům je úplně jedno, vykořisťuje-li je německý nacismus nebo francouzský průmysl. Takoví lidé odmítli by patrně prodloužení pracovní doby i v tom případě, kdyby to Francie musela zaplatit válkou — a dokonce prohranou válkou. Ale tuto teorii nepěstují ani francouzské odbory, ani francouzští sociální pro odhodlanou a rozhodnou obranu Francie. Co si tedy myslí, nebojují-li za vyšší mzdy, ale proti prodloužení pracovní doby o deset procent? Má snad Francie střílet z děl, která nikdo nevyrobil?

Dynamičtí kouzelníci čekali ovšem na velký otřes i tentokrát marně. Francie a její dělníci nejsou ochotní klopýtnout do připraveného hrobu. Slušné odměny za prodlouženou pracovní dobu? Ano! Obrana proti ziskuchtivosti? Ano! Koalice mezi dělnictvem a vládou, bez níž demokracie nemůže žít a bojovat? Ano! Ale má se Francie sama zeslabit jenom proto, že někteří Francouzi nemají dost fantazie, aby předvíдали svůj osud? To Francie neudělá!

V. Š.

Amerika, vůdkyně demokracií

Francouzský tisk rozbíral dvě prohlášení, která učinil 15. srpna státní tajemník Hull a 19. srpna prezident Roosevelt, po celý týden, a ještě se mu dostalo od Léona Bluma výtky, že nebyl dost důkladný a pohotový. Z toho je vidět, jaký význam se oněm projevům přikládá.

Smysl Hullovcových a Rooseveltových slov se ve Francii shodně vidí v tom, že se jimi Spojené státy zase o hodný kus vzdálily od své isolační politiky. Některé listy v obou projevech dokonce vidí rozhodující ránu proti zákonu o neutralitě a oče-

kávají jeho brzkou změnu nebo dokonce zrušení. Na Rooseveltově řeči se velmi zdůrazňovalo zvláště to, že byla pronesena na půdě kanadské, a viděl se v tom symbolický most, který prezident rázem vybudoval mezi Amerikou a britskou říší. — To jsou jistě v oboru praktické politiky významné okolnosti, ale nebude snad přehánáno, budeme-li v oněch projevech vidět ještě něco víc — že se jimi totiž Spojené státy přihlásily o ideové vůdcovství demokracií.

Které okolnosti mluví pro tento výklad? Především ta, že oba američtí státníci, a zvláště ovšem Roosevelt, zdůrazňují docela bez obalu ideové rozpory mezi demokraciemi a diktaturami. To je v Evropě za dnešních poměrů, kdy zdejší státníci obyčejně mluví o zhoubnosti ideologických bojů, rozhodnost trochu nezvyklá, která už sama o sobě opravňuje americký nárok na vedení demokracií. Na rozdíl od obvyklé evropské zdržlivosti rozdělil Cordell Hull bez rozpaků státy na dvě skupiny: na skupinu, která jde cestou násilí, a na skupinu, která jde cestou rozumu, a připojil docela kategoricky, že ve světě, všemi svými částmi na sebe odkázaném, nejsou takové rozdíly možné — všechny státy se musí dát na cestu rozumu. Tato mluva rozhodně řála do živého tam, kam byla namířena: v Německu hned na to nevrle odpověděli, že by americký státník udělal lépe, kdyby tolik nemoralisoval.

Prezident Roosevelt ve svém kingstonském projevu mluvil podobně: „Vzdělanost není národní, nýbrž mezinárodní, třebaže se tato pravda, pro většinu z nás všední, činí v některých částech světa předmětem pochybností. Ideje nejsou omezeny hranicemi, jsou společným dědictvím svobodných národů. My v obou Amerikách máme povinnost udržovat tuto tradici.“

Pochybovači snad budou namítat, že takovéto zásadní projevy nebudou mít do té doby politické ceny, dokud se Spojené státy nezaváží k vojenské pomoci evropským demokraciím. Nebyl by to názor správný — ani proto ne, že americká vojenská pomoc už dnes v určité formě existuje — Amerika vyrábí pro Anglii a pro Francii letadla. Ale nehleď k tomu, nutno mít na paměti, že každé zásadní prohlášení, které přichází ze Spojených států, má mnohem větší mravní a politickou váhu, než prohlášení kterékoli velmoci evropské, a to proto, že není diktováno žádným přímým nebo hmotným zájmem. Demokratický idealismus francouzský nebo anglický (nemluvic ani o našem) souvisí přímo s existenčními otázkami těchto států — velmoc americká se však ve svých základech nezachvěje, nastane-li v Evropě ten či onen územní přesun. Lokální starosti evropské jsou Američanům opravdu vzdálené a těžko pochopitelné — nesmíme proto čekat, že Spojené státy do nich budou někdy přímo zasahovat. Tím cennější však jest, že se o ně zajímají se stanoviska čistě zásadního a ideového, a my tuto okolnost musíme právě proto vítat a nikoli ji podceňovat. Hodí-li Amerika svou politickou moc na váhu evropských sporů — a všechno ukazuje, že se k tomu vážně připravuje — učiní to, podobně jako roku 1917, zase z důvodů převážně ideových a bude právě proto, nejen pro svou sílu hmotnou, mocností rozhodující. Mluvíme výslovně o americké moci politické, nikoli vojenské, neboť jsme přesvědčeni, že důrazné slovo Spojených států samo, i bez argumentů vojenských, by stačilo, aby hodně vyčistilo dusné evropské ovzduší a podepřelo v kritickém okamžiku mír. Pro jemnější uši už by mělo stačit to, co dosud prezident Roosevelt a státní tajemník Hull při různých příležitostech řekli. Doufáme, že přijdou ještě slova další, pro případ, že by se někdo tvářil nedoslýchavým.

Roosevelty a Hullové projevy ovšem ukládají evropským demokraciím určité povinnosti, chtějí-li si tyto udržet americkou oporou a podporou. Francie a Anglie nesmějí při veškeré taktické pružnosti obětovat žádnou další demokratickou posici zásadního významu, chtějí-li mít Ameriku i dále za sebou. Protože se Spojené státy exponují za demokracie ve smyslu ideovém a zásadním, nechápaly by, kdyby se v Evropě právě ve věcech principiálních dělaly ústupky a kompromisy. Budou velmi pravděpodobně ochotny dodat odvážné a statečné evropské demokracii sílu, které by se jí snad nedostávalo, ale sotva by asi byly ochotny dodávat evropským demokraciím k jejich síle také statečnost.

Z. S.

Jsou ještě jiní Němci

Skupina německých spisovatelů kolem Thomase Manna, sdružená časopisem „Mass und Wert“, uveřejňuje v úvodním čísle druhého ročníku toto prohlášení:

Nepatří sice k úkolům našeho časopisu, věnovaného cílům kulturním, aby zaujímal stanovisko ke každému jednotlivému projevu politického života. V Německu — i jinde na světě —

děje se vinou Němců tolik neblahých činů, že nemůžeme volat světu po každé zvlášť: německý lid se vědomě neproviňuje, třebaže mu můžete vytýkat mnoho zhoubných chyb — lehkověrnost, nevědomost, lhostejnost, sklon podrobiti se. Zde se však děje něco, čemu nemůžeme mlčet, aniž bychom na sebe uvalili podezření z lhostejnosti a nevědomosti: hra, kterou německá vláda provádí s Československou republikou a s lidmi, kteří ji vytvářejí. Rádi bychom Čechům řekli, že se za tuto hru hanbíme, že stotisíce našich krajanů se za ni hanbí, že by se většina všech Němců za ni hanbila, kdyby se k jejich poučení použilo jen zlomku energie, která se nyní vynakládá k jejich rozešťování a ohlupování. Štvanice, která se denně rozlévá z tisku nebo z úst lidí, kteří sami sebe nazývají představiteli Německa, po národu Husově, Komenského a Masarykově a která se tupě vysmívá jejich poměrně malému počtu, užívajíc i takových slov, jako „Untermenschentum“ (podlidství), nemůže Čechy ranit: zraňuje a uráží jenom nás, Němce. Věru, kdyby bylo jedině pravdivé slovo na diktátorské učení o účtě k cizímu národu — zde by se mohlo osvědčit. Kde je národ, který by se tělesně i morálně tak držel, jako Češi? Který by spojoval s rozhodností bránit svou národní existenci více chladnokrevnosti, pohyblivosti, schopnosti nezavírat se světu a duchovní pohotovosti? Který by byl reprezentován lepšími muži? Ale všechny tyto pravdy musí zmizeti, poněvadž nacionálně socialistický klam považuje českou zemi za snadnou kořist svého hladu po moci a vítězství.

Ani Čechoslováci nejsou neomylní. Jejich nacionální stát podléhá těžkým podmínkám. Dělal se chyby při založení, vyskytly se chyby i později. Chyby nevyhnutelné — anebo spíše pochopitelné následky chyb, kterých se dříve dopouštěli Němci. Nelze žádati na národu, který je početně slabší, aby miloval národ početně silnější, jenž jej tak obudně ohrožuje, a zatěžuje. Tento si musí teprve zasloužit důvěru. Jednou a nakonec se to jistě stane. Oba národy jsou osudem nuceny spolupracovat. Ve státě i mezi státy. Opravdivý zájem jednoho je současně opravdivým zájmem druhého. Jednou tomu tak bude.

SdP motorisovaná a protestující

Seřadte si, prosím, tyto nepopíratelné skutečnosti: Henleinova strana má již velmi dlouho uniformované sbory ordnerů (pořadatelů), které se již několikrát pokusily převzít veřejnou pořádkovou službu a vyvolaly velmi mnoho konfliktů s policií, přepadávajíc politické odpůrce; Henleinova strana má zvláštní údernické oddíly (FS), které ministerstvo vnitra nepovolilo, ale přece existují, zasahují a cvičí; Henleinova strana má rozvětvenou kurýrní službu a celou síť podzemní organizace; v poslední době si utvořila celou motorisovanou pohotovost, jako by chtěla sama převzít starost za rozvoj čl. motorismu; má starosty, kteří skládají slib Henleinovi a přísahají na německé právo; v továrnách má odborové organizace a důvěrníky, kteří si počínají jako samovládci, svolávajíce svévolně politické schůze přímo v továrnách a terorizující spoludělníky jiného smýšlení; Henleinova strana organizuje docela veřejně i mládež, která chodí ještě do školy — a celá SdP (včetně poslanců) mluví takovým tónem, který si nemůže dovolit nikdo jiný. Vyдалa již několikrát různá prohlášení, která český tisk nesměl ani uveřejnit, ale SdP je rozšiřovala. Která politická strana — třeba vládní — má tolik politické svobody jako SdP? Která politická strana může terorizovat politické odpůrce tak svobodně a nevybíravě, vytvářejíc ovzduší plné napětí?

Nemůže si to dovolit žádná jiná strana, ale SdP protestuje skoro denně — proti útisku. Nyní prohlásila, že uniformované oddíly, organizované úplně podle nacistického vzoru, mají volnou ruku k obraně. Když se konečně našly tři policejní úřady, které vydaly vyhlášky proti bojkotu a upozornily na trestné následky, je SdP nemile dotčena a — protestuje ovšem. Žádná dělnická organizace nesmí konat v továrnách politické schůze, ale SdP se považuje zřejmě za výjimku, na kterou neplatí žádný předpis. V každém kraji bychom našli členy závodních rad a výborů, kteří byli propuštěni z práce jenom proto, že v továrnách prováděli politickou agitaci, ale SdP si vyhrazuje naprostou imunitu a najde-li se policejní úřad, který trvá na platných předpisech, podává Henleinova strana okamžitě protestní memorandum. Žádná strana nemá tolik shromažďovači, spolkové a tiskové svobody jako SdP — a přece jí dosavadní volná ruka nestačí. Budeme-li mít v sudetských krajích opět velmi mnoho kon-

flíktů a srážek, bude to proto, že štáb Henleinovy strany vy-
zývá k obraně, která se rovná teroru vůči všem odpůrcům
„německého světového názoru“, k němuž se SdP přihlásila.
Kdyby nordická lest nebyla v Henleinově straně zásadou, pak
by SdP nemohla předstírat, že se brání proti porušování plat-
ných předpisů nebo proti domnělé perzekuci a řekla by přímo,
že se protesty domáhá jenom totalitní moci nad sudetskými
krají. Bude patrně protestovat proti všemu, co této totalitní
moci překáží, protože „rovnoprávnost“ neznamená v jejím
pojetí stejná práva, jako mají ostatní, nýbrž praktickou
nadřazenost a výlučnost německého světového názoru. To je
vlastně podstata všech henleinovských protestů a memorand.
Tady je rozcestí, na kterém Henleinova strana odbočuje na
druhou stranu. Ale je to důvod, aby všichni ostatní nešli svou
cestou a nekonali svou povinnost? *K. Synek.*

Vedený vůdce

Teprve později bude možno v plném rozsahu poznati roli,
kterou v politice našich Němců hrál K. Henlein. Proces v Dubě,
kde Henlein se srazil s německými agrárníky, jasně ukázal,
že K. Henlein nebyl a není politickým vůdcem, ale jen jedním
z vedených. Potvrzuje to také řada jeho projevů od října
1933 až do poslední doby, které ukazují, jak Henleinova strana
byla mechanicky závislá na všem tom, co se dalo v Německu.
Nebýt anšlusu, který stočil vývoj SdP. zcela jinam, nebyl by
stačil Henlein zdolatí krizi své strany, v níž se jeho vůdcovská
autorita menšila den ode dne. Tehdy si henleinovci jezdili stě-
žovat do Třetí říše, a často jim bylo naznačováno: vše to je
jen otázka času; až přijdeme i zde úplně k moci, přijdou
v popředí zcela jiní vůdci. V Třetí říši jsou němečtí ná-
rodní socialisté z Československa, kteří platí více, než K.
Henlein.

Nedivíme se proto, že Henlein v poslední době je tak často
v Německu, ač jako vůdce sudetoněmeckého lidu by měl být
při nejmenším v Aši, když ne v Praze, kde se jedná o úpravu
národnostních otázek. Zdá se, že Henleinovi v celém vývoji je
přikázána jen funkce reprezentativní. Často selhal tam, kde
musil odpovídati cizím novinářům. Jeho interviewy byly často
dementovány. Jistější byl tam, kde na schůzích předčítal velké
projevy. Málodky však autorství těch projevů je přisuzováno
Henleinovi. To nezvyšuje jeho autoritu v SdP ani v Třetí říši,
kde vědí, jak situace v SdP vypadá. Proto je pochopitelné, že
v posledních týdnech dělají projevy jménem SdP. jiní lidé.
Henlein dělá jen projevy reprezentativní. Jeho vůdcovská auto-
rita je na venek zachraňována tím, že je vzdalován meritor-
ního jednání.

Dnes již zhruba víme, jakým tónem se hovořilo v Berchtes-
gadeně s posledním rakouským kancléřem. Jednou se dozvíme,
jak se hovořilo s Henleinem v Třetí říši. Snad nebude tu
mnoho rozdílů. To si také uvědomují — byť i pozdě — mnozí
střízlivější spolupracovníci K. Henleina, kteří vidí katastrofální
politiku SdP, ale kteří vidí také podřadnou roli, kterou by
hráli, kdyby zvítězila ona moc, které dnes slouží. *V. G.*

Pomsta vyvrcholuje . . .

V německém Říšském zákoníku byl právě vyhlášen zákon
ze 17. srpna t. r. o odpovědnosti členů bývalých rakouských
spolkových a zemských vlád a jejich pomocníků. Podle něho
mohou být zmínění členové vlád i jejich pomocníci p o h n á n i
p ř e d s t á t n í s o u d e m v e V í d n i, jestliže „se provinili při
svém působení ve veřejném životě porušením práva n e b č i n e m
n á r o d u n e p ř á t e l s k ý m“ (einer volksfeindlichen
Handlung). K podání příslušné obžaloby je povolán říšský ko-
misař pro sjednocení Rakouska s Německou říší, jenž tak činí
jménem německého národa. Bude tedy žalobcem Bürckel, o je-
hož bezohledném postupu vůči všemu rakouskému svědčí četné
stížnosti i z řad vedoucích rakouských nacionálních socialistů.
Zjistí-li státní soud vinu obžalovaných, může jim říšský mi-
nistr vnitra odňiti říšská občanská práva, zbavit je německé
státní příslušnosti a zabavit je jejich jmění ve prospěch Říše.
Rozhodnutí státního soudu, jehož členy jmenuje k návrhu
ministra vnitra sám kancléř, jsou pak pro ostatní soudy
i správní úřady právně závazná.

Před toto forum, sestavené z libovolně vybraných stoupen-
ců nacistického režimu, hnáni budou Schuschnigg, Schmitz
a všichni ti, kdož do poslední chvíle stáli za samostatností
Rakouska. Neboť ti všichni se dopustili tím — posuzováno
s hlediska nacionálně socialistického — prorady na německém

krevním společenství, spáchali tím „eine volksfeindliche Hand-
lung“ ve smyslu par. 1 nového zákona. A budou prohlášeni za
psance bez vlasti a jejich majetek bude definitivně konfisko-
ván. Nastane tak p ř e d p o s l e d n í a k t p o m a s t y
na bezbranných příslušnících vlastní rasy. Po něm pak ná-
sledovatí budou už jen žaláře, popravy a koncentrační tábory.

Podivný to doklad rytířskosti a cti, na níž si hakenkraje-
lerský režim tak zakládá a již se ohání při uplatňování svých
vlastních požadavků. *Etab.*

Sovětský spisovatel o Československu

Sovětský spisovatel Fadějev napsal zajímavý článek:
„Spisovatelé Československa v boji za mír a nezávislost
republiky.“

Pro Fadějeva je ČSR stát s kapitalistickým režimem, ale
„od svých fašistických a polofašistických sousedů se Česko-
slovenská republika odlišuje všemi přednostmi osvěcené bur-
žoasní demokracie před hrubou diktaturou finančního kapi-
tálu a velkostatkářských vojenských klik.“ ČSR je v nebez-
pečí ztráty celistvosti a samostatnosti: „Tato okolnost je-
nom zvyšuje city vřelých sympatií, které odedávna cítí ná-
rody SSSR k národům ČSR.“

Fadějev píše s velkým porozuměním o boji českého národa
za národní samostatnost. Sklání se před dobou husitskou a
Komenským: „Česká literatura husitské doby byla svým so-
ciálním obsahem, bojovným společenským temperamentem a
vybroušeností literární řeči jednou z prvních v Evropě. Nej-
lepší lidé, jako Amos Komenský, největší paedagog, filosof
a filolog humanista — byli nuceni žít v emigraci.“

Autor píše o útisku po Bílé hoře a vystihuje síly, které
vedly k národnímu vzkříšení: „Touha po svobodě v národě
neumlčitelná, zdroje tvůrčí síly nevyčerpatelná. A tyto živé
národní zdroje ozvaly se nevidanou silou v činnosti českých
osvěcenců XIX. století, kterým se dostalo označení „bu-
ditelů.“ To byla doba vzrůstu národního sebevědomí a doba
literárního rozkvětu. Rozkvět literatury počíná jmény Han-
ka, Kollár, Čelakovský, Erben, Mácha. Byl oplodněn evrop-
skými revolucemi roku 1848 a přijal bojový národnostně-
osvoboditelský charakter v tvorbě spisovatelů a básníků, jako
byl Karel Havlíček Borovský. Následující literární generace
se rozvinula dvěma směry. Jeden — demokraticko-nacionál-
ní — spjatý s jménem význačného básníka Nerudy. Druhý,
zvaný kosmopolitický, v němž se odráží kulturní růst české
buržoasie, „vrůstající“ v soustavu evropského kapitalismu
a porodivší vlastní buržoasní inteligenci evropského typu,
spjatý se jménem Jaroslava Vrchlického, básníka a kritika.“

Krásně se vyjadřuje Fadějev o utrpení Slováků pod hně-
tem maďarským: „Slováci takřka do dna vypili hořkost ná-
rodního pokoření a ponížení pod útlakem Habsburků. Národ ze-
mědělců, utiskovaných statkářů jiných národů, podle domnění
pánů přestal skoro existovat jako národ.“ Slováci podle mí-
nění Fadějeva však často otráslí nenáviděným jhem a bed-
livě střežili svůj jazyk i písně o Janošíkovi, Štenu Razinevi
a slovenských mužiků. „Tentýž proces, který dal Čechům
buditele a vlastní národní literaturu, vyvolal u Slováků tak
krásná literární jména jako Janko Král, Hviezdoslav a jiní.“

Fadějev se zmiňuje o smířovacích náladách v agrární
straně a Henleinově straně. Přechází k úloze českých a slo-
venských spisovatelů: „Je charakteristické, že všechno lepší,
talentované, co je v české a slovenské literatuře, aktivně bo-
juje proti válce a ničení, za mír a demokracii. Náš sovětský
čtenář zná, miluje a váží si českých spisovatelů: Josefa
Kopty, Olbrachta, Josefa Hory, Marie Majerové, Pujmanové,
Kratochvíla, Josefa Čapka, Nezvala, slovenských spisovatelů:
Jilemnického, Novomeského, Šandora, Poničara, Gregorovou —
za to, že oni společně se svým národem bojují za mír a de-
mokracii a neopouští jej v době, kdy mu hrozí nebezpečí.
Přejeme svým českým a slovenským bratřím úspěch v boji za
nezávislost jejich vlasti, proti fašismu a útočnickům. Můžeme
je ujistiti, že v tomto boji vždy najdou bratrskou pomoc
u spisovatelů všech národů Sovětského svazu.“

Pro Československo je značným úspěchem a dalším do-
kladem oprávněnosti stanoviska našeho národa, ozve-li se
na jeho obranu jeden z reprezentantů nové sovětské kultury
tak rozhodným způsobem, jako to učinil Fadějev. Jeho pro-
jev je současně dokladem postupující demokracie SSSR, plo-
du to stalinismu, který na místo rozdělení světa na kapita-
listický a socialistický zavedl nové kritérium: demokratický
a fašistický. *Josef Žalský.*

politika

Vilém Štefan:

Anglie promluvila

Dne 27. srpna 1938 — patrně ani o den dřív, než bylo potřeba — informovala britská vláda svět o svém stanovisku a učinila tak třemi projevy, které je třeba zkoumat v celé souvislosti: byla to řeč Johna Simona v Lanarku, dále pak řeč vládního poslance Churchilla v Theydonu a konečně oficiální zpráva anglické vlády o pražském jednání. Tyto tři projevy nebyly improvisovány. Svět se o nich dověděl v týž den — a britská vláda jej sama povýšila na kritické datum prvního řádu.

Britská vláda považovala za nezbytné připravovati svět čtyři dny na prohlášení Johna Simona. Víme, že britská vláda (a zejména vláda Chamberlainova) nemají porozumění pro sensační inscenaci důležitých projevů: Takový je odedávna britský vládní styl. Dokonce i Chamberlainova programová řeč ze 24. března 1938 byla bez jakéhokoli upozornění zařazena jenom do dosti bezvýznamné diskuse v dolní sněmovně. Tentokrát bylo tomu jinak: Na Simonovu řeč čekal svět v napětí celé čtyři dny. Je to snad jenom režijní maličkost? Nikoli. Je to skutečnost, jejíž význam není o nic menší, než vlastní obsah vládního prohlášení. Změnila-li anglická vláda svůj politický styl, sdělila tím světu (a zejména berlínské vládě) naléhavě: ať se pak nikdo nevymlouvá na nedorozumění!

V srpnu 1938 — ve chvíli, kdy se v Německu konají „normální vojenská cvičení“ — má samozřejmě mimořádný význam, prohlásí-li britská vláda znovu, že o míru a válce nerozhodují jenom smluvní závazky a že by se válka neomezila jenom na smluvní země. Je ovšem neobyčejně významné, opakuje-li britská vláda v této chvíli Chamberlainovu řeč, která mluvila o tom, že zájmy Francie a Anglie jsou naprosto shodné, že oba státy jsou oddány stejným ideám svobody a demokracie a jsou ochotny je hájiti — ale to není všechno. Připomněla-li britská vláda znovu tuto formuli slavnostně, poukázala-li výslovně, že Francie je smluvně zavázána pomoci napadenému Československu a prohlásil-li ministr Simon po posledních střeoevropských událostech jménem anglické vlády, že se stanovisko britské vlády od 24. března nezměnilo — pak jest nám co činiti s politickými skutečnostmi největšího významu.

Nejdůležitější část prohlášení tvoří však dvě věty, v nichž britská vláda formulovala konkrétní požadavky vůči dvěma konkrétním evropským zemím:

„Zatím (než lord Runciman najde spravedlivé řešení čsl. problému) je povinností nejen nás, ale i všech ostatních — a všichni mají zájem na světovém míru — vystříhati se všeho, co by ohrozilo uspokojivé řešení.“

Je v povaze věci, že se tato výzva týká Německa a Československa právě tak, jako druhá věta:

„Má-li se nalézt řešení československého konfliktu, musí přispět všichni, kteří na věci mají zájem.“

Máme-li teď pochopit anglické stanovisko, je zapotřebí uvážit další prohlášení ze 27. srpna 1938 — totiž úřední anglickou zprávu o průběhu pražských jednání.

V ranních hodinách 27. srpna, tedy bezprostředně před večerním prohlášením britské vlády, vydala Reu-

terova tisková kancelář komuniké, jež bylo ve všech anglických listech uveřejněno jako oficiální britské prohlášení:

„Úřední místa přijala s velkým uspokojením smířlivé stanovisko československé vlády, která navrhla novou základnu pro jednání s vůdci SdP za tím účelem, aby uspokojila jejich základní požadavky. Třeba doufati, že tento příspěvek najde ozvěnu a že všichni — přímo nebo nepřímo zúčastnění — učiní, seč jsou, aby se vyhnuli všemu, co by mohlo tento pokus zmařiti. Uveřejnění proklamace SdP, která má za cíl uvolniti dosavadní obdivuhodnou disciplínu sudetských Němců, je proto mimořádně politování hodné.“

Pokusme se nyní shrnouti:

Večer 27. srpna žádal odpovědný mluvčí britské vlády, aby Německo a Československo přispěly k řešení konfliktu, protože by jinak musela vypuknout světová válka, které by se Anglie nemohla vyhnouti.

Ráno téhož dne britská vláda veřejně uznala, že Československo právě teď přispělo rozhodujícím způsobem, zatím co se druhá strana hodlá právě v této chvíli vrhnouti do nejpovážlivějšího dobrodružství.

Příští den ráno pochopil již patrně celý svět, že by britská vláda, nemohouc se evropské válce vyhnouti, v případě vážného konfliktu nepovažovala za původce nebo dokonce za vinníka Československo. Od 27. srpna máme o tom úřední britské prohlášení, jehož význam nelze vůbec přecenit.

Aby mu porozuměli opravdu všichni, uspořádal Winston Churchill ještě 27. srpna večer populární vydání a promluvil v Theydonu. Churchill jedná sice často po svém a je znám jako neúnavný propagátor silnější britské zahraniční politiky, ale je také jedním z nejvýznamnějších členů vládní strany. Jeho vliv na veřejné mínění Anglie (a k tomu ještě na mínění konservativní, protisocialistické, „pravé“ Anglie) je tak veliký, že Henlein jel jednou do Londýna jenom proto, aby ho získal. A právě ve své řeči 27. srpna připomněl Churchill tuto okolnost velmi nápadně. Věděl, proč to dělá.

Churchill, který prozatím není ještě ve vládě, mohl mluvit příměji než John Simon. Právě proto promluvil v tutéž hodinu a jistě v dohodě s vládou, takřka jako její tlumočník. I Churchill mluvil o proklamaci SdP, která podle jeho mínění sudetským Němcům přikazuje, aby se ozbrojili a bránili — a upozornil anglickou veřejnost, že je třeba počítat dokonce s ozbrojeným útokem nacistické strany. Konstatoval zejména:

„Pak by nešlo prostě o útok na Československo, nýbrž o zločin vůči civilisaci a svobodě celého světa... Naše vláda věnuje se vážně úkolu, aby byl zachován mír. Dokázala, že je ochotna strpět urážky a příkoří, které bychom si dříve nikdy nedali líbit. Ale cizí moc — ať už kterákoli — jež by se domnívala, že Velká Británie už není schopna hájiti s ostatními národy podstatné zájmy lidstva, mýlila by se velmi důkladně.“

Nikdo není oprávněn říci místo Churchilla, kterou cizí moc měl na mysli, a jest nám omeziti se jenom na to, abychom ho citovali:

„Apeluji na pana Hitlera. Žádám ho, aby všechno, co pro německý národ vykonal, nezničil tím, že by zavedl německý národ tam, kde světová válka určitě vypukne.“

A Winston Churchill ukončil svou řeč slovy:

„Ať se stane cokoli, mají ostatní národy vědět — a britská vláda má právo, aby jim to oznámila — že nikdo nesmí považovati Velkou Británii a britské imperium za neschopné splniti povinnost právě tak, jako to učinila v jiných případech, na něž historie nezapomněla.“

Tato připomínka z úst muže, který za poslední světové války byl ministrem války, dokresluje obraz ze 27. srpna tak jasně, jako tomu v anglické politice v jiných kritických dnech nebyvalo.

Za prvé: Anglie chce mír.

Za druhé: Anglie radí Československu i Německu, aby nepodnikly nic, co by mohlo ohrozit mír.

Za třetí: Anglie radí Československu, aby zaplatilo za mír cenu, která leží přesně na nejzazší hranici toho, co se dá snést.

Za čtvrté: Anglie vděčně uznává, že Československo radu Anglie přijímá.

Za páté: Anglie zjišťuje, že na druhé straně tato ochota není.

Za šesté: Anglie opakuje — u vědomí skutečnosti, že Francie na základě vojenských smluv přispěje napadenému Československu na pomoc — svoje rozhodnutí, zůstatí spojencem Francie.

Za sedmé: Anglie zdůrazňuje, že by bylo nemožno nezúčastnit se evropské války, do níž by byla zapletena Francie.

Za osmé: Anglie se cítí jednak povinna a jednak dosti silna splnit svoji úlohu ve světové politice, v nutném případě i válečnými prostředky.

Za deváté: Anglie by nepovažovala útok na Československo za „lokální konflikt“, nýbrž za „zločin na civilisaci a svobodě celého světa“.

Aniž by byla pyšná — ba dokonce s jakousi stísněností — musí československá politika vycházet ze základního předpokladu, že celý svět nejen zajímá, ale i z a v a z u j e. Její strategická posice je dnes, po vájádření Hullově, Rooseveltově a Simonově, vytčena následujícími skutečnostmi:

Za prvé: Československo je vysazeno obrovskému nátlaku velmoci a sice té nejútočnější na světě.

Za druhé: Ostatní velmoci — s výjimkou Italie a Japonska — jsou odhodlány v zájmu míru a v zájmu vlastním podstoupiti pro to, co Československo reprezentuje, maximum reálních obětí.

Za třetí: Československo má smluvní ujištění, že Francie napadenému Československu přijde na pomoc.

Za čtvrté: Francie dostala částečně smluvní, částečně morální a praktické ujištění, že by Anglie prodělala válku, která by byla Francii vnucena, po boku Francie.

Za páté: Spojené státy severoamerické vědí a sdělují, že se takové válce nemohou vyhnout a že Francii a Anglii zapůjčují při nejmenším svou gigantickou průmyslovou pomoc.

Za šesté: Rusko se smluvně zavázalo pomoci Československu alespoň natolik, jako Francie, bude-li vojensky napadeno.

Za sedmé: Japonsko je vázáno v Číně.

Za osmé: Italie není smluvně vázána přispěti na pomoc Německu při vojenském útoku na Československo.

Za deváté: Poněvadž všechny velmoci projeví své úmysly buď otevřeně nebo mlčky, zbývá — v případě války — i malým a středním státům, které stojí ideologicky blízko Německu, jenom to, aby se buď zúčastnily války na straně koalice, která je zřejmě v převaze, anebo aby se pokusily o přísnou neutralitu.

Za desáté: Postaví-li se Československo útočníkovi na odpor, vypukne světová válka.

Za jedenácté: Největší oběti v takové válce přinese ovšem Československo a to nejvíce sudetské kraje.

To je soustava, v níž se Československo nachází. Uvnitř této soustavy, jejíž skutečnost od 27. srpna může přehlížeti jenom pošetilec, vyplývá linie československé politiky s naléhavou zřetelností:

Československo přinese — dříve než na sebe vezme strašlivou obětí války — všechny oběti, které může přinést v míru. Mezi nimi budou i takové oběti, které český národ snese jen se studem a skoro s nadlidským ovládním. Ale b u d o u přineseny. To žádá po Československu jeho vlastní zájem a to žádá i celý jeho spojenecký svět.

Československo nemá v úmyslu spáchatí sebevraždu. Bylo založeno Masarykem, který řekl: „Válka není nejhorší. Žítí v nesvobodě je horší.“

Československo nemá ani důvod, proč by spáchalo sebevraždu. Poněvadž útok na Československo, které se bude bránit, znamená světovou válku, odpadne buď tento útok — nebo dojde opravdu ke světové válce.

Je nemyslitelné, že by československá vláda z této konstelace vyvodila důsledky, že si smí dovoliti pýchu wagnerovského hrdinného tenora.

Je rovněž nemyslitelné, že by československá vláda z této konstelace vyvodila důsledky, že smí od své země žádati sebevraždu.

Proto dojde k velmi dalekosáhlým ústupkům Německu. Proto nespáchá Československo sebevraždu. Proto a přes to nebude světová válka.

Pavel Vilémský:

Arsenál německé diplomacie

Stará škola německých politických věd učila: Válka jest pokračováním míru jinými prostředky. Nové německé škole a vládní praxi děkuje svět za truchlivé poznání: Mír jest pokračováním války jinými prostředky. Pro nové Německo platí tato zásada v každém případě a neomezeně. Bližší a vzdálenější sousedé Německa budou prohrávat do té doby, dokud to do poslední písmenky nepochopí. Dnes už neplatí pro nikoho omluva, že nemohl přece předvídat, jak Německo opovrhne tradičními pravidly hry. Pět let je dlouhá doba; za pět let musí už každý gymnasista pochopit učební látku celého tisíciletí — a dospělí státníci mohli již vskutku pochopit, o č Německo hraje. A j a k hraje.

Protože mír je pro Německo jenom pokračováním války jinými prostředky, musíme sub specie válečných věd studovat zejména příznačné prostředky míru, totiž diplomatickou činnost. Německá diplomacie je zvláštní sbor německé armády. Cizina tomu nechce věřit, protože pánové nosí bezvadný frak a mluví francouzsky. Jednoho dne se pak ukáže, že protivník byl zpracován přesně podle metod německého generálního štábu — a teď je už obklíčen a zajat. Pak se diplomatický odborník diví, ale rozumný laik, který měl dobré oči, není vůbec překvapen. Pozoroval již dávno, že německá diplomacie vlastně nevyjednává, nýbrž válčí. Doufejme, že časem to pochopí také odborníci a prostudují pak arsenál německé diplomacie velmi důkladně. Aniž bychom si činili nárok na úplnost, chceme aspoň stručně vypočítat inventář německého arsenálu.

Za prvú: „Hněv lidu.“

Tento prostredek patrí k ľahkým zbraním nemecké diplomacie. Pro vážné vojenské operace se nehodí, ale pro první zpracování odpůrce je docela dobrý. Má dokonce i tu výhodu, že nestojí žádné devisy a vyrábí se doma. Výrobní proces je velmi jednoduchý: „hněv lidu“ vznikne prostě tím, že se o něm mluví. „Německá vláda upozorňuje velmi důtklivě, že nebude s to trvale zvládnout rostoucí hněv lidu“ — taková je často první příprava. Ačkoli je to lehká zbraň (vojensky se rovná nanejvýše hluku vystřelené rakety), působí na státníky ze staré školy víc, než si myslíme. Kdo vyrostl a žije v demokratických představách, ví dobře, že opravdová a rozhořčená nálada národa je v jeho zemi věc velmi vážná: organicky rostoucí hněv demokratického národa vnutil už nejednou demokratickým vládním politikům, kterou samy vůbec nechtěly dělat. Kultivovaní státníci nemohou prostě pochopit, že se „hněv lidu“ vyrábí také uměle, jako se svého času vyráběla syntetickou cestou náhražka másla „butrin“.

Za druhé: Provokace.

Mluvíme samozřejmě o „provokacích“ vůči Němcům. Starý vídeňský starosta Lueger (Hitler přiznává, že se od něho naučil velmi mnoho) pronesl jako tvůrce rakouského antisemitismu klasickou větu: „O tom, kdo je žid, rozhodují já!“ Německá zbraň „provokací“ vyrábí se podle tohoto návodu. Kdy a čím byl německý národ provokován, o tom rozhodují v Berlíně. Zákaz německé řeči v jižním Tyrolsku není provokace (výnos říšské vlády číslo to a to); jmenování Františka Vyskočila pomocným listonošem v Litoměřicích je provokace a to provokace vůči 100 milionům Němců na celém světě (výnos říšské vlády číslo to a to). Nemá-li německá menšina v polské sněmovně ani jednoho poslance, není to žádná provokace, ale nemají-li Němci v Čechách vlastní vládu — to je ovšem nesnesitelná provokace.

Podle vojenské hodnoty patří také provokace k lehkým zbraním a rovná se asi výzvědnému letadlu: pomocí tohoto prostředku dá se snadno zjistit, do jaké míry podlehl již odpůrce nervositě. Vytáhne-li německá diplomacie zbraň „provokace“, pak nastává obyčejně na nervosních velitelských místech podivný neklid a vyklizují se i důležité posice, aby se „neprovokovalo“. Vojenská velitelství s dobrými nervy vědí naproti tomu velmi dobře, že se proti německé zbraní mohou snadno bránit. Jednak tím, že jsou objektivně v právu, a jednak uměním říci to světu srozumitelně. Mluví-li Německo o provokaci, vyděsí to jenom zestárlé důstojníky — mladší lidé vědí už na celém světě naprosto přesně, „jak se to dělá“.

Za třetí: Teror.

Samozřejmě teror vůči Němcům, a to jen v tom případě, když se ho nedopustili Němci. Teror je vlastně přání neněmeckých států, aby také jejich němečtí občané respektovali zákony. Jiná definice zní tak, že se teror projevil v tom případě, jestli některý stát žádá do roka třebas jenom desítinu oné disciplíny, kterou Třetí říše vynucuje na svých neněmeckých občanech denně. I teror patří ještě k lehkým zbraním, které tropí hluk, ale materiální škody nebývají veliké. Mírumilovní lidé (tedy většina obyvatelstva v kultivovaných zemích) děsí se však pouhého hluku, a německá diplo-

macie využívá této zkušenosti důkladně: střílí „terorem“ třikrát denně. Pomalu si hluku přivyká i nejcitlivější ucho. Mimo to dostává cizina s německé strany takové skvělé vzorky opravdového teroru, že si poněnáhu hluku ani nevšímá. Přes to dosáhla německá diplomacie touto zbraní určitých výsledků, a poněvadž jí nic nestojí, používá se na celé frontě.

Teď jsme již u seznamu těžších zbraní, které mívají větší účinek.

Za čtvrté: Incident.

Incident je vlastně provokace (viz výše), ale obsahuje mnohem více třaskaviny. Vrhne-li tuto zbraň prudce, může být dosti nebezpečná. Kdy se stane z provokace incident, můžeme vědět jenom dodatečně. S německého hlediska není to ovšem náhoda, nýbrž přesný výpočet. Bylo-li něco v prosinci obyčejnou provokací, může být v srpnu incidentem — to závisí na sklizni a jiných přípravách. Potřebuje-li německá diplomacie nějaký incident, má jej vždycky po ruce, protože ke konci týdne dochází všude na světě k hospodským rvačkám — a za určitých okolností má i nejobyčejnější rvačka naději, že se stane světovou událostí. Nejvážnější konflikty mohou se zas změnit v pouhou provokaci, není-li incidentu zapotřebí.

Právě proto, že se tento vývoj nedá vůbec předvídat, doporučuje se, aby hospodské rvačky byly v 20. století vyloučeny a chce-li se někdo rvát, ať se nejdřív podívá, není-li v hospodě nějaký Němec. Na určitých úsecích neněmecké fronty vyvolávají incidenty hustou mlhu, která může být nebezpečná. Proti incidentům neznáme vlastně žádný účinný prostředek, neboť jsou jako rýma: když jsme ji už nevině dostali, nezbyvá nám, než ji trpělivě vydržet.

Za páté: „Rovnoprávnost“.

Konstrukce této účinné zbraně spočívá na starém poznatku, že formalistické zkroucení dovede změnit v pravý opak i nejsympatičtější věc na světě. Má každý lékař stejné právo léčit? Nikdo nemůže tvrdit, že by to nebyl naprosto spravedlivý požadavek. Může-li každý lékař pěstovat doma bacily tyfu, aby mohl léčit, nemá stejné právo kterýkoli jiný člověk? Mnozí lidé, ku podivu, ani nezpozorují, v čem je tady myšlenková chyba — a právě u takových vzdělaných lidí působí zbraň „rovnoprávnosti“ hrozně. Potřebují obyčejně trpké zkušenosti, než pochopí, že na mobilisaci mají na příklad stejné právo všechny státy, které od nikoho nic nechtějí, ale zato nemohou z toho odvodit „stejné právo“ takové státy, jež mají dobývací plány přímo v programu. Zbraň rovnoprávnosti počítá právě s myšlenkovou chybou, kterou jsme uvedli. Diplomacickým plukům německé armády prokazuje výborné služby při každé bubnové palbě na kterékoli neněmecké posice.

Za šesté: „Prestiž“.

Do obchodu přichází tato zbraň také pod nálepkou „nesnesitelná urážka velmoci“. Uplatní se vždycky, když celý neněmecký svět vrátí Třetí říši za celý rok aspoň deset procent nezdvořilých poznámek, které v Německu řekli o ostatním světě za jediný den. Jde-li o menší státy, stačí mnohem méně, než deset procent. Prestiž německé velmoci je, ku podivu, tím ohroženější a citlivější, čím menší je stát, na jehož území byl delikt spáchán. Velikost urážky je v obráceném poměru k ve-

likosti nešťastného nezdořilce: Ve Francii si ještě mohou dovolit uveřejnit citáty ze „Stürmera“ s vyměněnými jmény — ale knížetství Lichtensteinské nasmělo by ani strpět, aby židovský podomní obchodník okřikl německého ovčáckého psa. Jinak by se malé knížetství octlo v nebezpečí života.

„Uražená prestiž“ je totiž zbraň velmi průbojná. Jiné velmoci, které jí dosud (nebo už) postrádají, mají z ní panický strach. Dbají úzkostlivě, aby se na jejich území neřekla žádná nepravda — a tím méně pravda — která by tuto zbraň mohla uvést do pohybu. Vojenská hodnota této zbraně má pro Německo stejný význam, jako záseky z ostnatého drátu. (Doplňující náčrt modelu: Nazve-li říšskoněmecký rozhlas Čechy nekulturní hordou a odpoví-li nato čsl. rozhlas velmi mírně: „Pánové, mohli byste snad méně nadávat!“ — pak je ovšem okamžitě jasné, že německá prestiž byla nesnesitelně uražena.)

Ale ani tyto těžší zbraně nejsou rozhodujícími bojovými prostředky v arsenálu německé diplomacie. Slouží jenom předběžné přípravě a hlavní akce pracuje docela jinými prostředky.

Z a s e d m é: P ř e k v a p e n í.

Překvapení, které je vždycky opravdové, převzala německá diplomacie ze starého inventáře regulérní armády. Jedno ze základních pravidel tradiční vojenské strategie praví: Podařilo-li se vzbudit v protivníkovi dojem, že útok hrozí na úseku A, pak přišla chvíle k útoku na úseku Z. Nedovedu si vysvětlit, proč nejsou neněmečtí politikové přesvědčeni, že německá diplomacie užívá stále tohoto solidního pravidla. Nezaujatý laik by si patrně řekl: Směřuje-li německý útok zřejmě proti úseku A, musím jej samozřejmě upevnit, ale při tom musím dbát, abych zajistil také úsek, na kterém se na druhé straně zdánlivě nic neděje. Vidím-li demonstrativní přípravy na východě, pak se nejbližší útok obrátí pravděpodobně na západ.

Z a o s m é: P r a v d a.

Je-li pravda spojena s polopravdami a zkomoleninami, pak vznikne velmi účinná zbraň. Domnívá-li se už svět, že se stane vždycky opak toho, co s německé strany oznámili, je překvapení tím větší a zhoubnější, je-li někdy oznámený úmysl skutečně pravdivý. Schuschnigg nemohl prostě uvěřit, že by Seyss-Inquart opravdu rozkládal státní aparát, když se k tomu otevřeně přiznal. Spoléhaje na nepravděpodobnost takového jednání, vzal Seyss-Inquarta do vlády — a tu se stalo přesně to, co program nacistické strany veřejně hlásal. V rukou německé diplomacie mění se i pravda ve výbušný granát.

Z a d e v á t é: Z m ě n a.

Konstrukce této dělostřelecké zbraně spočívá na starém poznatku, že dětem a nezkušeným lidem chutná i špatný oběd v restauraci lépe, než výborné jídlo doma. Nový návrh akreditovaného vyslance přijmou v Londýně právě tak vážně, jako kterýkoli jiný návrh — o nic více a o nic méně. Přinese-li však nový návrh tajemný kapitán nebo pobočník, pak se svět zachvěje. „Stále něco nového“, to patří k obchodní politice každého moderního podniku. Nemůže-li už podnik nabídnout nic nového, pak nabízí alespoň staré zboží v novém obalu. Diplomatičtí odborníci by nemuseli být tak

často překvapeni, kdyby se občas poradili s aranžérem výkladních skříní: Pak by mnohem snadněji rozeznali reálný obsah od ozdobného obalu.

Z a d e s á t é: H r o z b y.

Svět ví už velmi dávno, že zájmové konflikty v politice mohou vést příležitostně k válce, ale odvykl si o tom neustále mluvit a vyhrožovat válkou. To je psychické obranné opatření. Každý člověk ví, že mu na ulici může padnout cihla na hlavu, ale kdyby se mu toto nebezpečí denně a plasticky připomínalo, byl by každý druhý člověk neurotický a nešel by asi vůbec na ulici. Mluvíme-li o nebezpečí, není tím ovšem ani větší, ani menší. Mnohem menší je však psychická schopnost lidí, žít normálně, ačkoli je nebezpečí nepopíratelné. Tady máte, prosím, výrobní tajemství nejúčinnějších zbraní v nové německé diplomacie. Odstranila prostě obranná opatření, která si člověk vybudoval proti strachu. Německá diplomacie mluví o nebezpečných věcech, které existují od nepaměti, aniž bychom o nich příliš mluvili. A mluví denně, každou hodinu, vytrvale a neustále. Válečný potencionál Německa není tím samozřejmě o nic větší, ale větší je strach lidí. Ovládá lidské mozky také v Německu, jenomže tam — na rozdíl od jiných zemí — neznamená nálada ovládaných lidí činitele, který by měl vliv na rozhodnutí vlády. O p r a v d o v é války bojí se německá vláda právě tak, jako všechny ostatní vlády, ale nebojí se o ní ustavičně mluvit.

Z a j e d e n á c t é: U m o ř e n í.

Studium duševního života dokazuje, že od určitého stupně intenzity je poměrně lhostejno, zažil-li člověk nějaké neštěstí reálně, nebo „jen“ ve fantasii. Dokonce i tělesné následky mohou být někdy stejné (stalo se již, že lidé umřeli na zauzlení střev, které si „jen“ namlouvali). Na této zásadě vybudoval arsenál nové německé diplomacie celou soustavu vojenských zbraní: Bombarduje na příklad obyvatelstvo celého světa nejhroznějšími „odhalenými“ o strašlivém účinku nových německých plynů, o tajemných válečných zbraních, o bakteriové válce (neplatí za to nic, protože sensacechtivé noviny v demokratických zemích otiskují takové zprávy zdarma). Německá diplomacie hrozí tím denně a stále znovu. Snaží se docílit, aby lidé zažili ve fantasii všechny skutečné a neskutečné hrůzy války, očekávajíc, že pak budou chtít už jenom jedno: vyhnout se hrůzám ve skutečnosti za každou cenu. Tato zbraň rozmělnuje lidi tak, jako by opravdu byli prožili několik let skutečné války. Nepochybujme, že je to jedna z nejúčinnějších zbraní, kterou si nová německá diplomacie stvořila.

Vyzbrojena takovými prostředky, doufá německá diplomacie pevně, že své zemi skutečnou válku ušetří. Předvoj má nepřátelské armády náhle překvapit, aniž by vlastní armáda musela sáhnout ku zbraním. Zijeme uprostřed války, jakou ještě nevedla žádná generace před námi: střílí se zprávami a nikoli náboji. Nestřílí se na tělo, nýbrž na duši. Nejde o to, aby byla zničena armáda, nýbrž odpůrcův rozum. Nehoří města, ale nervy. Do boje táhne nový typ vojevůdce: Talentovaný reklamní agent, který se hlavním hmatům davové sugesce přiučil trochu z nenáviděné „židovské“ psychoanalýzy a trochu od amerických obchodních domů.

Ale tento nový typ vojevůdce se válce nevyhne, ani ji nevyhraje, nebudou-li na druhé straně samí neurotikové. A nejsou tam jenom neurotikové. Dřív nebo později pochopí celý svět, že existuje také velmi starý a působivý arsenál obranných zbraní:

Za první: třeba být silný — materiálně silný.

Za druhé: Kdo je zdrav a ví přesně, co chce dát a co nemůže dát, nedá se žádným kouzelnictvím vylákat za stanovenou linii.

Za třetí: Dvakrát dva jsou ještě stále čtyři. Nezapomínáme-li na to, pak se při každé hrozbě podíváme, jaká reálná síla za tím vězí.

Za čtvrté: Na druhé straně žijí lidé, kteří jsou vydáni stejným pocitům strachu a hrůzy. Svět se musí připravit, aby dovedl hrát také na klávesnici, kterou sestavil odpůrce — ale samozřejmě ušlechtilější hudbu.

Za páté: Proti každému dělu byl dosud vždycky objeven pancéř.

Za šesté: Pro letadla, která se pohybují přece ve vzdušné linii, je vzdálenost z bodu A do bodu B naprosto stejná, jako z bodu B do bodu A.

Za sedmé, osmé, deváté, desáté a jedenácté: svět musí být silný — materiálně silný.

národní hospodář

Dr. Karel Kříž:

Hospodářství diktatur na rozcestí

II.

Itálie je vlastně chudá země. Většina jejího lidu žila vždy velmi skromně. Jistý stupeň trvalé podvýživy, kterou trpěly po generace miliony jejích obyvatel, vtiskl také ráz tělesnému utváření těchto mas. S výjimkou severovýchodních krajů, kde v žilách obyvatelů koluje dosud langobardská krev, a několika oblastí ve vnitrozemí, není vnitřní hospodářský život s to býti solidní oporou celého státu. Itálii chybí dříví a uhlí, bez něhož nelze vybudovat výkonný a prosperující průmysl, chybí jí i rudy a zejména železo, je odkázána na dovoz potravin, hlavně obilnin a mnohých jiných nerostných i rostlinných surovin, aby mohla udržet svůj průmysl v chodu. Když se chystala Itálie k válce v Habeši, musila dva roky předtím shromážďovat zásoby uhlí, dříví, nafty, benzínu, železa, mědi, niklu, cínu, olova, kaučuku, vlny, bavlny, juty a mnohých jiných věcí, které jí příroda odeprala.

Přes všechny „bitvy o obilí“ a pompésní obrázky o nově zoraných polích, kde ještě nedávno byly bažiny — tuto práci však nezačal Mussolini, dělala se po čtyřicet let, fašistický režim měl jen to štěstí, že přišel do období dokončování meliorací — je Itálie nesoběstačná. Loni byla velká sklizeň obilí, nicméně však musilo býti dovezeno na jaře za 60 milionů lir pšenice, aby alespoň nejnütnější potřeba byla kryta. Při tom bylo nařizeno zvýšit procento míchání pšeničné a kukuřičné mouky. Do prodeje se nyní dostávají jen dva druhy mouky; v obou je přimíchána kukuřice, ovšem v různém množství. Letošní sklizeň pšenice nepřesáhne asi 70 milionů centů, a proto potřeba dovozu bude ještě vyšší než tentokráte.

Je přirozené, že za těchto okolností byla italská obchodní bilance vždy pasivní. Dovoz značně převyšoval vývoz i za dob normálních, nyní se však situace ještě zhoršila. Roku 1934 činilo pasivum italské obchodní bilance 2.6 miliardy lir, roku 1937 dosáhlo již 5.6 miliardy lir. Před fašistickým režimem a za jeho prvních let byly tyto schodky vyrovnány příjmy z platební bilance, která byla aktivní. Byly tu hlavně tři základní prameny, jež zcela postačily a byly tak vydatné a solidní, že se zdálo, že nikdy nevyschnou. Především příjem z cizineckého ruchu, jemuž se právem říkalo, že je to největší italský „průmysl“, za druhé příjmy z italské lodní dopravy, jež vozila po Středozemním moři nejen mnoho turistů a cestujících vůbec, ale také pozoruhodná kvanta zboží a konečně třetím pramenem příjmů byly peníze, které si italští emigranti posílali z ciziny domů, aby jednou buď oni sami nebo jejich rodiny z nich žili.

Všechny tyto prameny aktivity platební bilance, které vyrovnávaly pasivum obchodní bilance, značně vyschly. Cizinecký ruch se zmenšil o plné dvě třetiny. Němečtí turisté nemohli tento úbytek nahradit, protože Německo nemůže dávat lidem peníze, aby je utráceli v cizině. Pro zbytek turistů byly vybudovány sice duchaplné systémy výhod, které však zčásti nepomohly, zčásti podstatně zmenšily zisk z turistiky.

Od několika let je téměř nemožné se vystěhovat do některého zámožského státu, kde by byla naděje na slušnou existenci. Italská emigrace, která se vystěhovala před válkou a po válce, po většině není fašistická a neposílá již domů peníze. Ale ani fašistická část emigrace neposílá domů své úspory a neukládá si je tam. Nečiní tak, neboť jednak je v Itálii kapitálové zdanění daleko vyšší než v zemích, kde většina italským emigrantů žije (v Severní a Jižní Americe a ve Francii), jednak ani fašisté nechtějí své pracně vyděnané peníze riskovat a poslat je do země, která již provedla několikrát opatření konfiskačního rázu. Tito italští emigranti, kteří věřili své vlasti a uložili si v jejích bankách peníze, musili zaplatit ostrou dávku z majetku, a měli-li cenné zahraniční papíry, zlato nebo valuty, musili je odvésti — resp. jejich obchodní přátelé ve vlasti to musili učinit za ně — italské státní pokladně. Tot se ví, že po takové zkušenosti jde všechno fašistické přesvědčení stranou i u té malé menšiny italské emigrace, která věří na fašismus.

Italská lodní doprava je bojkotována z podobných politicko-psychologických důvodů a přes několikrát sanace a největší úsilí ve shánění cestujících, které hraničí mnohdy na dumping, není ani zdaleka tak zaměstnaná, jako před habešským dobrodružstvím.

Příčina dalšího chudnutí Itálie je v imperialistických činech fašistického režimu. V první části svého panství Mussolini nesporně organizačně Itálii prospěl, necháme-li stranou mravní a ideologická hlediska. V druhém období, které se začalo roku 1935, kdy Mussolini se začal připravovat na výbojnou válku v Habeši, bylo nejenom ztraceno, co fašistický režim přinesl, ale italské hospodářské poměry se daleko zhoršily i pod chaotický stav, který Itálie prožívala v poválečných letech.

Itálie se hmotně ruinuje a jde do úpadku vlastní vinou, jak patrně z několika dat, jež jsou přístupna v italských pramenech. Nutno poznamenat, že italská sta-

tistika není již tak spolehlivá, ani se nevyznačuje tak velkým množstvím dat, jak tomu bývalo dříve. Některé číslíce se vůbec nepublikují, jiné jen občas a to ještě ve formě, která znesnadňuje přehled a srovnávání. V posledních letech před habešskou válkou se italský rozpočet pohyboval kolem 22 miliard lir, jež byly jakž takž kryty. Dnes není přehledu o italském rozpočtu vůbec, ví se jen, že v posledních dvou letech deficit dosáhl asi 30 miliard lir. Habešská válka stála až dosud 38 miliard lir, z čehož asi jen 5% bylo kryto rozpočtem. Španělské dobrodružství stálo do jarních měsíců letošního roku asi 15 miliard lir. Jak známo, ani jedna z těchto válek není skončena. Vykázané státní dluhy stouply na 155 miliard lir a Itálie vedle Německa patří k nejzadluženějším zemím Evropy. Dokonce i Mussoliniho osobní žurnalista Gayda neváhal dne 20. srpna 1938 napsat v „Giornale d'Italia“, že italské finance o sobě neprohlašují, že jsou skvělé“ a dodal, že se „zakládají na vlastenectví a obětech Italů všech tříd“.

Tyto oběti přináší lid. Podle italských indexních čísel stoupla drahota od r. 1934, který byl posledním rokem fašistického míru, před přípravou habešské a pak španělské války, o plnou jednu třetinu. Úřední statistiky, letos na jaře publikované, doznávají, že reálné mzdy, totiž částka mezd, vyjádřená ve zboží, které lze za ni koupit, poklesly o 28%, ačkoliv v téže době byly mzdy zvýšeny o 10%.

Sečteme-li tedy počet procent, o které poklesly reálné mzdy a počet procent, o něž peněžité mzdy byly zvýšeny, dostáváme 38% nepříznivého rozdílu proti roku 1934. Je to tedy důkaz, že indexy, které mluví o vzestupu drahoty o plnou třetinu, jsou správné. V tom obě řady italských čísel si celkem přesně a povlivě odpovídají. Slovem, italskému pracujícím lidu se vede o třetinu hůře, než se mu vedlo před pouhými čtyřmi roky. Obě dobrodružství, habešské i španělské, platí italský lid nejen daněmi a krví, ale také zhoršenou životní úrovní. Požehnutí výbojného režimu je tu dokázáno jistě dostatečně makavě.

Tomu odpovídají ostatně také italská data o poklesu spotřeby hlavních potravin. U srovnání s průměrem let 1926—30 klesla spotřeba masa v kilogramech na jednoho obyvatele Itálie s 18.8 na 16 kg, pšenice se 142.5 kg na 118.6 kg, obilí dohromady vůbec se 176.3 kg na 149.9 kg, brambor s 35.4 kg na 29.6 kg, cukru s 9.1 kg na 6.7 kg (u nás činí 25 kg na hlavu ročně) a kávy s 0.9 kilogramu na 0.6 kg. Přitom dnes Italové již nepijí dobrou kávu, protože musí spotřebovávat špatnou kávu, dovezenou z Habeše, která je na světovém trhu pro bídnou jakost neprodejná. Ceny zboží ovšem stále dále stoupají. V posledním měsíci bylo nařízeno zvýšení cen makaronů o 10%, což vyvolalo velké roztrpčení. Není třeba vykládat, co znamenají makarony, jako každodenní potravina, právě pro nejchudší italský pracující lid.

Je jen přirozené, že ve stejně začarovaném kruhu se pohybují státní finance. Pokles daňového výnosu, vysýchání přílivu peněz z ciziny a postupující

chudnutí země je takového rozsahu, že italský ministr financí 19. května 1938 neváhal veřejně říci, že „krytí všech výdajů řádnými příjmy je nejenom nemožné, ale také neuskutečnitelné jakýmikoliv opatřeními“. Důsledky jsou velmi vážné, protože je nutno hledat krytí umělými způsoby, jež patrně nemají daleko k inflaci. Není-li příjmů z turistiky, z lodní dopravy a z peněz emigrantů, nelze si opatřit devisy a nelze kupovat zahraniční zboží. Proto bylo nařízeno omezení exportu o čtvrtinu a proto Mussolini zahájil „bitvu o soběstačnost“. Proto také tak nenávidí fašisté demokratické státy, že nejsou v takových těžkostech. A proto konečně se obchoduje hlavně s clearingovými státy, zboží se jenom vyměňuje. Dohoda s Jugoslavií byla pro Itálii nutná hlavně z toho prostého důvodu, že rudy a dříví, ba i některé potraviny nemůže Itálie odnikud jinud dovážet, nemajíc devis. Proto je chce dovážet z Jugoslaviie a dávat za to italské průmyslové výrobky a politické sliby. Nouze o suroviny je v Itálii taková, že italské loděnice nemohou vyřizovat zahraniční objednávky a kladou podmínky, aby objednatel dodal potřebné suroviny sám. Proto byly bourány všechny železné mříže kolem parků a nahrazeny kamennými, neboť není ani odpadového železa.

Za těchto okolností by se zdálo, že se italský zlatý poklad musí stále zmenšovat, protože nezbytný dovoz musí býti zaplacen z thesaurovaného zlata. Tu však vidíme podivnou věc: zlatý poklad se sice stále zmenšoval až do roku 1936, ale pak ustrnul až do dneška na 188 milionech kg zlata, které mají dnes cenu 4 miliardy lir. Klesl tedy téměř na polovičku od r. 1935, kdy činil 586 milionů kg zlata v ceně 7.4 miliardy lir, ale celý tento pokles spadá do období 1933—36, tedy jen do doby příprav na válku. Od té doby se vykazovaná data nezměnila.

Vysvětlení je v tom, co bylo letos v červnu ohlášeno valné hromadě italské cedulové banky. Tam bylo konstatováno, že Banca d'Italia již zpeněžila 68% devis a 59% cenných papírů od 1. ledna 1938 z onoho fondu, který byl vytvořen sbírkami a konfiskacemi. Roku 1936 se totiž po Itálii pořádaly velké sbírky zlata a stříbra, které bylo vyzdvihnuto od soukromníků nejen snad v surové formě, ale i tehdy, když šlo o šperky a umělecké výtvořky z těchto dvou cenných kovů. Současně, jak jsme již naznačili, když jsme se zmínili o ztrátách emigrantů, bylo učiněno opatření, aby italské státní příslušníci odvedli všechny valuty, devisy a zahraniční cenné papíry do státní pokladny. Tak vznikl fond, který se odhaduje asi na 6 miliard lir. Jeho výše není oficiálně nikde udána. Z toho fondu byly placeny nezbytné a na nejmenší míru omezené importy zahraničních surovin. To současně znamená, že asi na podzim bude fond zcela vyčerpán.

Gayda napsal v citovaném čísle „Giornale d'Italia“, že „fašistická Itálie vedla v poslední době dvě bitvy: o dobytí Habeše a vede boj o autarkii.“ To je pravda, a nadto druhá bitva vyplývá neúprosně z první. Hospodářsky byla první bitva ztracena. Britský expert, který z pověření zahraničního úřadu prostudoval v tříměsíční cestě důkladně poměry v nynější italské východní Africe, čili v bývalé Habeši, napsal to docela otevřeně v posledních dvou číslech měsíčníku „Nineteenth Century“. Průběh druhé bitvy ukazuje hrst číslíc, které jsme právě uvedli.

Oba diktátorské štáty hrozí demokratickým štátom vojnou. Počítame-li medzi demokratický blok len štáty, ktoré by sa určite účastnili vojny, totiž Veľkou Britániou, Franciou, Rusko, Československo a vládni Španielsko, pak tu nestojí proti sobe len témere tri sta miliónov ľudí proti 110 miliónom a šesť miliónov čtverečných kilometrov (jen včetne evropského Ruska, bez asijskej časti) proti štyrom pätinám miliona kilometru, ale také 400 miliónov tun uhlia proti čtvrt miliardy tun, 80 miliónov tun železa proti 8 miliónom tun, 40 miliónov tun litiny proti 18 miliónom, 30 miliónov tun oceli proti rovnakej 18 miliónom, 35 miliónov tun pšenice a žita proti 10 miliónom. A to nepočítame vôbec s tým, že za demokratickým blokom s výjimkou Japonska je celý ostatný svet, teda tri čtvrtiny ľudstva s nevyčerpatelným hospodárskym základom.

Nevieme, zda dojde k tomuto mereniu sil a nevieme také, jak správne řekl Lord Lothian, ktoré režimy takovou vojnou skončí. Co však víme určite, jest, že i kdyby Itálie šla s Německem, což není zcela pravděpodobné, budou diktátorské štáty na dlouhé generace naprosto zničeny. Vyčerpaný jsou již dnes.

A přece kyne stále Hitlerovi možnost, aby se stal velkým mužem, jehož jméno bude zapsáno dobře v historii. Vymění-li hrozbu válkou a zbytečné zbrojení za obchodně politické výhody, vejde Německo (a stejně může platit i pro Itálii) na dlouhé generace do velké hospodářské prosperity a do skutečného blahobytu, jaký zažilo již jednou v dobách míru po prusko-francouzské válce roku 1870. Jejich export vzroste, doma bude blahobyť, na kterém se pak budou podílet všechny štáty, svobodně si vyměňující pracovníky i plody své hospodářské činnosti. Přes všechny chmury na obloze věříme stále, že rozum zvítězí.

literatura a umění

Otto Rádl (Londýn):

U nejslavnějšího karikaturisty

Jeden z 18 slavných „Lowů“.

Nejslavnější politický karikaturista na světě se jmenuje LOW. Je to jeden z osmnácti dnes žijících slavných Lowů. Tři z těchto osmnácti se jmenují David Low. Musíte z nich především vyloučit anglického spisovatele Davida Lova, dále londýnského universitního profesora Davida Lova, než se dostanete ke karikaturistovi Davidu Lowovi. Tímto trochu složitým postupem se dostanete s vyloučením sedmnácti ostatních, z nichž čtyři jsou slavní lékaři, dva jsou lordi a mezi ostatními je arciděkan, vynálezce, bankéř, nakladatel, plukovník, redaktor „Timesů“, slavný právník a kdož ví co ještě — tímto způsobem se dostanete k jedinému Lowovi, známému na celém světě.

Nejnebojácnější a nejučtější politické karikatury sta a stokrát otiskované v novinách nejrůznějších národů mají v pravém koutě dole tři písmenka jeho jména. Je to nebojácný demokrat a nepřítel diktátorů, nejnebezpečnější odpůrce Hitlera i Mussoliniho. Velký přítel Československa, jenž naší věci v anglickém i světovém veřejném mínění pomáhá více, než je s to jakákoliv oficiální propaganda. Význam jeho jména je nejlépe možno změřiti na faktu, že si tohoto nebezpečného levičáka získal pro sebe nejkonservativnější anglický večerník „Evening Standard“, jenž je večerním vydáním izolacionistického „Daily Expressu“. Politika Lowových kari-

katur je naprosto protichůdná politické tendenci celého listu. Low však má na své stránce, která se tu objevuje někdy třikrát i čtyřikrát v týdnu, naprostou politickou svobodu, takže zajišťuje listu novou kategorii čtenářů. Kdykoliv je Low několik týdnů na dovolené, klesne prodej tohoto večerníku denně o padesát až šedesát tisíc výtisků. Pro podobné postavení politického kreslíře není obdoby v celém světovém tisku.

Jak vypadá v soukromí.

Jestliže jste si podle jeho vtipu a jeho bojovnosti udělali o Lowovi představu nějakého hrdiny s postavou Garryho Coopera, s ironickým úsměvem Conrada Veidta a s ničivým pohledem Frederica Marche, dočkáte se při setkání s ním značného překvapení. Osmatřicetiletý Low je malý mužíček s docela holou hlavou, s malířskou kozí brádkou (kterou sám nazývá „můj shakespearovský vous“) a s ohromným černým širákem, který si ještě před hitlerovskou dobou koupil v Německu, poněvadž se v Anglii takové neprodávají. Bydlí v malém domečku seriového sluhu v postranní uličce v Golders Greenu, má besídku obrostlou růžemi, tenisové hřiště, ženu a dvě dcery, nějaký velice konvenční ženský portret v saloně nad krbem a na jeho římsě maličkou nahou ženskou sošku, jaké se prodávají v Paříži po pěti francích. S pravidlem „řekni mi, jak bydlíš, a já ti povím kdo jsi“, se zkrátka v Anglii daleko nedostanete.

Když jsem do tohoto domečku, navlas stejného, jako milion jiných v Londýně, vstoupil, požádal jsem ho o interview pro československý list. „Ne, milý pane,“ řekl Low. „Vy dáte interview mně, o Československu. Na tuhle příležitost už dlouho čekám.“ A Low byl tak houževnatý v tomto zájmu, že jsem během odpoledne, které jsem s ním trávil, musil opravdu stále znovu a znovu obracet rozhovor k vlastnímu účelu své návštěvy: k politické karikatuře. Poněvadž však v těchto posledních třech týdnech, které uplynuly od této rozmluvy, Low skutečně věnoval už tři nebo čtyři karikatury významu Československa v evropské politice, mám dojem, že prospěch z tohoto rozhovoru byl vzájemný.

Co je to karikatura.

Význam Lowův spočívá v tom, že jeho karikatury se neomezují pouze na projev upřímného a pokrokového politického přesvědčení, nýbrž že je současně i malířem a spisovatelem. Jako malíř a kreslíř je znamenitý portretista, ale teprve po mnoha a mnoha realistických studiích některého politika se dopracovává k objevení jeho nejmarkantnějších rysů, které pak zjednodušuje až k několika karikaturistickým náznakům. A jako spisovatel zabýval se velice podrobně studiem historické karikatury a její estetiké postavy, takže jeho dílo, které na první pohled budí dojem geniálních náčrtů, je ve skutečnosti uplatněním pečlivě vypracovaných teoretických zásad.

Low praví, že účelem karikatury je objeviti, rozebrati a vyvoliti základní rysy některé osobnosti a pak prostřednictvím vtipu pro ně naléztí přiměřený zjednodušený kreslířský výraz. Karikatura je tedy především portret. To však neznamená, že by znázorňovala pouze vnější rysy osobnosti. Karikatura je o něco více než portret právě tím, že vyjadřuje i vlastnosti a ducha různých osobností, které se nedají postřehnouti pouhým okem. Karikatura je umění, jak ve vtipně zjednodušené formě vyjádřiti současně tělesné i duševní rysy některého člověka.

Karikatura, podle názoru Lowova, se nesmí omezovati na vyzvednutí ošklivosti. Když jednou, jak Low vypravuje, požádal Johna Galsworthyho, směl-li by nakresliti jeho karikaturu, odpověděl mu vznešený mistr anglického románu chladně: „Musím vám, bohužel říci, že nestojím o karikaturu. Na tomto světě je dost ošklivosti. Myslím, že bychom měli spíše vyhledávat krásu.“ To je chybný názor, namítá Low, že by se dalo dospěti ke krásě tím,

že by se před ošklivostí zavíraly oči. Při tom je pojem krásy docela relativní. „Konec konců si každý vůl patrně myslí, že kráva je daleko krásnější, než Venuše Miloská,“ říká Low. Při karikatuře však každé nemírné přehánění ošklivosti se stává nudnou fraškou. Aby karikatura měla trvalý zájem, je třeba zachovati moudrou umírněnost: kdykoliv je příliš brutální, poráží karikaturista sám sebe.

Karikaturista bojuje.

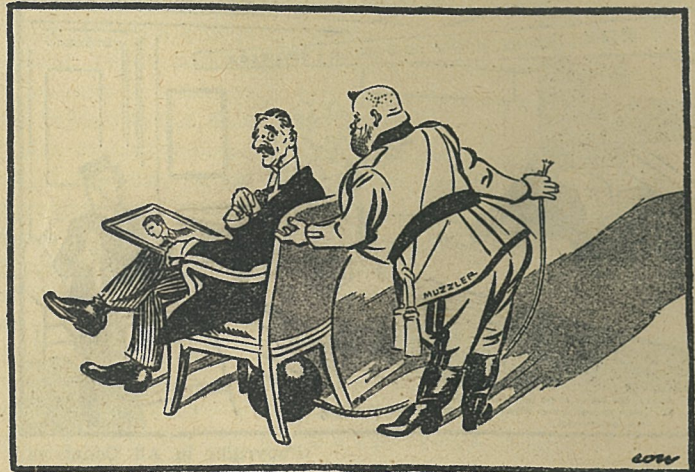
Je samozřejmé, že karikaturista do určité míry musí být nemilosrdný a že musí vyloučiti jakoukoliv lidskou účast nebo soucit ke karikované osobnosti. Jestliže projevuje určitou zdrželivost ve svém projevu, je to diktované ohledy technickými a nikoliv sentimentálními. Low praví: „Mně bývá obyčejně docela jedno, jak má karikatura zasáhnout do osobního štěstí některého člověka nebo jaké to pro něho nebo jeho vztah ke mně bude mít důsledky. Jeden slavný anglický politik, velmi citlivý na svůj vzhled, poslal svou fotografii a žádal vydavatele listu, aby mi domluvil. Hned poté odjel na politickou schůzi a nadával svým politickým odpůrcům a skresloval jejich úmysly i charakteru s obvyklou bezohledností.“

Ptám se Lova, zda mu jeho karikatury při známé citlivosti anglických zákonů o urážkách na cti nevynesou občas nepříjemné žaloby. „Sám se tomu divím, že se to nestává,“ praví Low. „Vlastně je na každé mé kresbě něco žalovatelného a vždycky bych musil podobný proces prohrát. Jediné, co mne chrání, je to, že postižení daleko raději předstírají, že svou karikaturu ani neviděli a že o ní nevědí. Bojí se, že kdyby podali žalobu, rozvířilo by to tak velikou pozornost, že by se stali ještě směšnějšími. To je jediné, co karikaturistu v Anglii chrání. Omezují se tedy většinou na to, že prohlašují karikatury za nevkusné. To mi připomíná jednu mou tetičku v Novém Zélandě, která, když u mne jednou viděla anatomický atlas, prohlásila, že se diví, že se něco tak nevkusného smí tisknout.“

Prítom moderní karikaturista v Anglii přece jen je ve výběru svých prostředků daleko omezenější, než byli jeho slavní předchůdci v tomto oboru před sto lety, jako Gillray nebo Rowlandson, kteří panovníka nebo politika, který jim byl nesympatický, malovali v nejobscenějších výjevech, obklopené milenkami a vyprázdněnými lahvami. Karikaturistovi pomáhá, že jeho dílo současně vzbudí určitý odpor i lichotí samolibosti postiženého. Před Lowem stálo trpělivě v nehybné poloze už mnoho ministerských předsedů a jednou seděla celá anglická vláda v řadě, každý se otáčeje ve křesle jako u holiče, zatím co ve vedlejším pokoji trpělivě čekali vůdcové oposice, kdy na ně dojde řada.

Proč politikové milují karikatury.

Zejména politikové milují své nejrozmanitější karikatury v novinách. Winston Churchill jednou řekl, že většina politiků, které poznal, byla spíše dotčena tím, že noviny přestávají otiskovat jejich karikatury. Politik musí inserovati jako každý jiný obchodník. Davy voličů se zajímají vždycky více o tvář určitých politických představitelů, než o jejich abstraktní zásady. Každý zná Hitlerův knírek nebo Mussoliniho bradu a sotva jeden z tisíce zná jedinou řádku z toho, co napsali. Proto také politikové si svůj zevnějšek vědomě pěstují: jsou nuceni své politické zásady symbolisovat ve svém zevnějšku. „Když jsem jednou požádal Sira Austena Chamberlaina, aby mi stál chvíli modelem, pravil k mému velikému překvapení: »Mám si nechat monokl? Já vidím stejně dobře i bez něho.«“ Každý politik svůj zevnějšek obklopuje nějakou romantikou, vytváří o sobě svou osobní legendu, která je nezbytným předpokladem úspěchu ve veřejném životě. Karikaturistovi se nejednou stane, že se ho nějaký nezkušený politik důvěrně zeptá: „Co by to stálo, kdybyste mne karikoval pro své noviny?“

(Copyright in All Countries.)

SMĚL BYCH VÁS VELMI ZDVOŘILE POPROSITI O ZÁPALKU?

Jedna z nejslavnějších LOWOVÝCH karikatur posledních měsíců, několikrát na celém světě reprodukováná: Diktátor MUZZLER prosí nic netušícího a naivního Chamberlaina, aby mu půjčil zápalku k zapálení puky, nad níž sám sedí. Chamberlain je zamýšlen nad portrétem Edenovým a ochotně Muzzlerovi vyhovuje. (EVENING STANDARD, London.)

Špatný karikaturista nevidí před sebou nic než směšné klobouky, dlouhé nosy, zmačkané kalhoty, křivé nohy, rozčuchané vlasy, mohutné vázanky, žirafí krky nebo dlouhá chodidla. Moderní karikaturista však se znázornění fyzické vady kreslené osoby vždycky raději vyhne. Gladstone měl na levé ruce pouze tři prsty a přece na všech slavných karikaturách z jeho doby ho najdeme s pěti prsty. Lord Irwin má jen jednu ruku a přece na politických karikaturách mívá obě. Snowden má jednu nohu kratší a vysoké špalíky pod botou, a přece se to nikdy nekreslí. Lord Halifax má levou ruku chromou a kratší a přece si na to žádný karikaturista nedovolí narážku. To všechno by bylo považováno za urážku dobrého vkusu.

Jak dalece se smí přeháněti.

Naproti tomu se nikdo necítí dotčen, kreslí-li se tloušťka nebo hubenost portretované osoby. V celku převládá názor, že zevnějšek slavné osoby je majetkem veřejnosti. V demokratické společnosti se dospělo k poznání, že i soukromé zvyky a záliby mužů veřejně činných jsou v zájmu veřejnosti. Anglický karikaturista je při tom omezen tím, že jakákoliv karikatura člena panovnické rodiny je v Anglii nemožná. „I když jsem jednou nakreslil velmi věrnou karikaturu prince Waleského, byly proti mně podnikány útoky, že jsem bolševik. Když jsem v Rusku nakreslil karikaturu Stalina, významný Rus v mé společnosti si pospíšil rychle ji vymazat a něco při tom rusky říkal. Patrně to znamenalo, že jsem kapitalista. „Kreslil jste někdy karikaturu Stalina?“, zeptal jsem se známého ruského karikaturisty Epinova, jenž pracuje pro P r a v d u. To je vyloučeno, řekl Epinov s velikou vážností. Nakreslil jste někdy karikaturu Mikada, zeptal jsem se japonského karikaturisty Okamoto. Udělal rukou pohyb kolem svého hrdla, jako když se urežává hlava a nepromluvil ani slova. Jeden můj přítel se zeptal Mussoliniho, proč není v Itálii vůbec karikován. Doostal odpověď, že prý Italové nemají v karikaturách zálibu.“

O karikaturách špatných.

Od karikatury, o níž tu mluvím, je třeba odlišiti to, co jsou pouhé komické kresby různých osobností. V dnešních novinách vychází množství „karikatur“, které vůbec kari-

(Copyright in All Countries.)

ZÁZRAČNÁ NAVŠTĚVA.

Slavný karikaturista LOW nalézá vždycky symbolickou scénu, která objasňuje politickou situaci: LORD RUNCIMAN přijíždí do Československa jako anděl míru, nesa větvíčku smíření nabídnutou Chamberlainem, jenž býval starostou birminghamským. Ačkoliv tuto větvíčku dostal vrácenu jak od Hitlera, tak i od Mussoliniho, posílá ji, trochu opotřebenou, do Prahy. HENLEIN ochotně veze Runcimanova zavazadla, těše se, že vydělá. HODŽA, za němž je dr. Beneš, se tváří starostlivě: tento pasažér nemá pověřujících dokumentů své vlády.

(EVENING STANDARD, London.)

katurami nejsou. Směšného účinku se při nich dosahuje tím, že se nevinným osobám přidávají dlouhé nosy, tlustá břicha, obrovské hlavy na malých tělech, dlouhé hubené nohy, směšné vousy anebo jiné rysy. Podobné nesprávně kreslené portréty lidí však naprosto nejsou karikaturami. Nemá smyslu kreslit s dlouhýma nohama někoho, jehož vlastností není vydávati se za většího, a jehož žádná duševní vlastnost se nedá vyjádřiti prodloužením jeho nohou. Podobné kresby nezdůrazňují některý výrazný rys osoby, nýbrž prostě si něco vymýšlejí. Když dlouhé nohy nejsou ani obkreslením skutečnosti, ani výrazem charakteru, nemáme před sebou zkrátka karikaturu. Karikaturista musí objeviti, jaké jsou výrazné vlastnosti jeho osoby. Pak je může přehnat, ale nikoliv bezohledně, nýbrž ve správné míře.

Tím karikaturista směřuje k tomu, co na kreslené osobnosti je nejzvláštnějšího a nejosobitějšího. Ve svých posledních důsledcích umění osobní karikatury proniká do největšího soukromí a správně oceniti dobrou karikaturu mohou jen nejjintimnější přátelé kreslené osoby.

Tím se dostáváme k důležitému rozdílu mezi dvěma druhy toho, co se nazývá „karikaturou“. V správném slova smyslu je karikaturou pouze kresba určité osobnosti, tedy projev kreslířského psychologického bystrozraku, vtípu a umění zjednodušovati. Něco docela jiného je to, co se v Anglii nazývá „cartoon“, což je projev malířova politického nebo sociálního přesvědčení, obrazné znázornění nějaké politické situace. Také v ní může býti zvláštní kreslířský vtíp, ale není to nezbytně zapotřebí. Politický kartonista může býti současně také osobním karikaturistou, ale není to nutné. Nějaká politická osobnost, která se objevuje na politickém kartonu, bývá obvykle ve svých rysech tak dalece zjednodušena, že již je pouhým lineárním symbolem a nikoliv portretní karikaturou. Hitler nebo Mussolini nebo Chamberlain na politickém kartonu je pouhým symbolem a stačí, že je čtenářem jako takový pochopen: ve skutečnosti mohou být rysy této politické osobnosti docela odlišné.

Rozdíl mezi karikaturou a politickým „kartonem“.

Ke karikaturám v pravém slova smyslu, které jsou vždycky osobní, a k politickým kartonům, které jsou vždycky symbolické, přistupuje pak třetí druh kreseb,

kteří jsou prostě komickými obrázky. Mezi ně řadím fraškovitou školu kreslířů, kteří osoby na svých obrázcích divoce deformují bez jakéhokoliv odůvodnění. Jiná škola přináší různé kreslířské triky a maluje znázorňované osoby třeba v kruhu nebo ve čtverci, ukazuje osoby podobné písmenům abecedy nebo číslicím nebo podobně. Může to být někdy zábavné, je to však neobyčejně omezený druh. Jinou skupinu kreslířů můžeme zařaditi do „školy techniků“. Přinášejí kresby někdy velmi delikátní ve zjednodušených linkách, objevují ve tvářích různé skryté geometrické vzorce a všemi těmito kouzly různých linií se snaží zakrýti svou psychologickou slabost. Měli by vlastně pracovat pro textilní průmysl.

Jiná škola kreslířů se spokojuje „význačnými rysy“ kreslených osobností. Takových kreslířů je ohromné množství a jejich živnost spočívá v tom, že zachytí jeden nebo dva body z celého člověka, třeba velkou hlavu, vyvalené oči nebo dobytčácký nos. Tyto rysy pak přidávají k ledabyly kresleným postavám, o jejichž ostatní proporce se vůbec nestarají.

David L o v vypravuje živě, s ohněm, osobní karikatura a politický karton jsou jeho životním účelem, máte dojem, že o nich ví všechno, co jen možno je vůbec vědět. Pro politické karikatury, z nichž první začal otiskovati již jako dvanáctiletý chlapec v Novém Zélandě a v Australii, se vzdal kariéry malíře, na niž také pomýšlel. Za politickou karikaturou se pustil do Evropy, na místa, kde se světová politika vytváří. Přineseme jednou, co nám dále vypravoval o svých zkušenostech s politikou a politiky na poli aktuální kreslířské satiry.

dopisy

Ještě k „listu lordu Runcimanovi“

Milý pane doktore Palkovský,

děkuji za lekce, které jste mi udělil z vlastenectví i z náboženství. Beru si z nich poučení o ceně podobných diskusí v dnešní době. Vytýkal-li jsem nebezpečnou ztuhlost veřejného mínění, nežádal jsem tím nestálost a necharakternost, nýbrž vnitřní svobodu úsudku těch, kteří na veřejném mínění mají vliv. Jestliže tuto ztuhlost sám nemůžete zjistit, jak zcela upřímně pravíte, není to nic divného, vidím-li, jak jste pochopil můj dopis. Řekl jsem, že dokud se nebojuje, vyjednává se — potýkáme se argumenty, přetřásáme tu či onu možnost — hledáme prostě kompromis. Jakmile se již bojuje, nepotýkáme se již argumenty, nýbrž zbraněmi, potom argumenty ztuhly. Vy jste vložil do mých slov smysl, která do nich dobrá vůle — a tu snad při diskusi můžeme předpokládati — vložiti nemusela. Mluvil jsem o kompromisu rozumném, ale nemluvil jsem o kompromisu s nacismem. Mluvil jsem o naší osobní změně, ale nemluvil jsem o změně naší politiky podle nacistických směrnic. Mluvil jsem o nacismu jako o duševní skutečnosti německého lidu, čemu by snad beze sporu mělo býti rozuměno tak, že je to fakt dnešního stavu německé mysli, se kterým musíme počítati, Vy jste však četl omylem „statečnost“, místo „skutečnost“ a dodal k tomu, že považujete nacismus za násilí. Nacismus je politická ideologie a nikoli násilí, ale je ovšem založen na hrubém násilí, což mi nenapadlo popírati.

Doufám, že jsem rovněž dobrým žákem velkého učitele demokracie, Masaryka, ale rozumím tomu především tak, že věřím jako on v Boha, a tudíž v Prozřetelnost a že má býti naším stálým sebekritickým úsilím, poznávati jeho vůli a podle ní se řídit. Vy dáváte přednost víře v osud, s čímž srovnati prohlášení o Vašem „docela hrdém křesťanství“ je pro

soudný rozum těžký požadavek (spíše se to podobá víře nacistické). Věříte-li fatalisticky v osud, potom je zbytočné diskutovať o možnostiach války, pretože proti válke jako proti prírodnej katastrofe z moci osudu není léku, je jenom slepá odevzdanost. Tento fatalismus je největší pomyslitelnou ztuhlostí názorů, znemožňující jakoukoli rozumnou dohodu. Chvála Bohu, nejste však naším ministerským předsedou. Věřím na vzdor Vašemu jakoby prorockému ujistění, že většina našeho lidu s naší vládou a radou Francie a Anglie bude pro rozumnou cestu a ne pro pohodlnou, fatalickou, katastrofální. Věřím, že k válce nedojde, ne proto, že budeme zvedati ruce k nacistickému pozdravu, nýbrž proto, že naše politika přece nevěří tak stoprocentně v Hitlera a nedělá z jeho knihy Písmo svaté, jak byste nám chtěl namluviti, ale bude se řídit svým vlastním rozumem, k čemuž také nám radí a napomáhají všichni, kteří ho ještě nepozbyli. Vzpomenete-li si za několik týdnů nebo měsíců ještě ve své spisovatelské činnosti na svůj rencortre s venkovským farářem, budete jistě rád, že nám Pán Bůh rozum dal a zachoval.

H. H. Krause.

Odpověď Češce ze Slovenska

Ct. týždenníku „Prítomnosti“

v P r a h e.

Veľactený pán redaktor!

Vo Vašom časopise vychádza rada dopisov čitateľov, v ktorých, zhruba povedané, si Česi a Slováci vzájomne vyčítávajú chyby. Isteže je dobré, keď si do očí povieme, čo u druhého neradi vidíme, lež čítajúc tieto listy, nedozvedáme sa nič nového. Je to omielanie starej piesničky; argumenty často až smiešne malicherné. — Zaujímavé je snáď pozorovať temperament oboch skupín. Zatiaľ, čo Česi a na čs. demokratickú republiku orientovaní Slováci snažia sa argumentovať kľudne a vecne, tón slovenských „radikálov“ nápadne sa líši, zbiehajú často až do hysteričnosti (tak málo svedčiacej slovenskému duchu). Myslím, že dokiaľ bude istá časť Slovákov voliť k svojim prejavom tento tón, dotiaľ budeme musieť počúvať frázu o „rozumove založených Čechoch a citových Slovákoch“. (Túto frázu považujem za znevažovanie rozumu Slovákov. Zdvorilí ľudia slovo „nerozumný“ opisujú niekedy slovom „citový“).

Isteže bude namietnuté, že krivda, ktorá je na Slovákoch v republike páchaná, rozochvieva a privádza do rozčúleného tónu. Nuž, na to treba odpovedať, že tí páni na Slovensku, čo dnes tak najviac sa vedia rozhorčovať, za maďarského skutočného útisku pred prevratom ani rozčúlenie, ani iné negatívne city voči tomu režimu neprejavovali. A mám dôvodné podozrenie, že v prípade obnovenia cudzej nadvlády na Slovensku by sa zase podobne zachovali. (Že vtedy nesmeli prejavovať negativizmus? — Nuž tým horšie vysvedčenie si dávajú. Mierne politické podnebie Republiky, vlastného štátu, je teda prvou podmienkou ich nespokojeneckej činnosti. Prečo vedeli jednať z dnešných vtedy taký Hodža, mladší ešte vtedy Hlinka, Šrobár, Dérer a iní?)

Viem, že moje nezastrené slová mi budú mnohí zazlievať, ale myslím, že jedna z predných zásad má byť, vždy si pravdu povedať. Aj keď je to pravda trpká a nepopulárna.

V spomenutých listoch sme sa už dosť načítali, že Česi sú takí a onakí, že majú tieto a oné povahové rysy. Tuto zase platí, že v oku druhého smietko uvidíš, vo svojom vlastnom ti ani brvno nezavadzia. — Dal by Boh, že by Slováci všetci boli takí ako Česi! Veď sú tiež menší národ a udržali sa v porobe z vlastných síl, a akú kulturu si vybudovali! Akým rozmachom sa aj v zlých dobách vyvíjali ako európsky národ! A ako pevne buduje a kvitne tento národ v dnešných

dusných časoch, a aj dnes pod hrozným tlakom nepriateľa kráča do predu a nedá sa myliť a nedá sa ani vnútorne podvracať. Veď v Čechách je tiež niekoľko politických strán, ale v zásadných otázkach je tam dnes úplna jednotnosť. (Dnes na príklad každá česká strana schvaľuje čs. zahraničnú politiku dnešnej koncepcie, etc.) Toto, žiaľno, o Slovensku povedať nemožno, ba ani to, že si túto českú skutočnosť u nás verejnosť uvedomuje. U nás takejto jednoty nieta. Za iných časov bolo možné chápať, že naša ľudová strana bola proti spojeneckej smluve ČSR so Sovjetským svätom, veď v samotných Čechách bola proti tejto smluve istá skupina v agrárnej strane, aj českí nacionalisti z Národného sjednocení etc. boli proti. Ale dnes, keď už sú len sudetonemeckí irredentisti proti tomuto spojenectvu, neviem, prečo by sa mala veľká časť Slovákov v čele s ľudovou stranou stavať do jedného radu s touto irredentou?

Je ozaj až čudné, s akým cynizmom sa stavia určitá časť našej inteligencie (povedzme, že sú to tí „radikáli“) voči najosudovejším otázkam a problémom republiky. Táto „náhražková inteligencia“ si asi nevie predstaviť, jak biedne by to s ňou dopadlo, keby sa plány niektorých našich susedov podarili. — Odkiaľ sa berie tento herostratovský „duch“? — Nuž odpoveď zná každý. Z ľudovej strany. Táto strana behom rokov vedela urobiť z každej i najpodradnejšej otázky, otázky „zásadnú“. Vedela zradikalizovať a zaslepiť v pozoruhodnej miere najmä mládež, a to zase najviac mládež študujúcu.

Dľa pisateľovho náhľadu najosudnejším nedostatkom tejto časti inteligencie je, že nerozoznáva skutočné nebezpečenie pre národ, a aj do primitívne nastraženej pastí cudzej propagandy by sa dala vlákať. Dnes je už známe, že niektorí z nich sa dívajú túžobne do Polska, iní tajne do Maďarska (že by samotní Nemci mohli prísť na túto milú vyhladku ešte väčšinou neprišli). Sladké sľuby a potemkinské dediny cudzej propagandy považujú za poctivú pravdu a zabudli na dobré, staré slovenské porekadlo: „keď vtáča Tapajú, pekne mu spievajú“. No, a keď už podobné verbovanie a chválenie vyjde, samozrejme trošku preinačené, zo samotných úst, alebo z pera nejakého „predáka“, nuž to už skoro žiaden z nich nepochybuje a každý sa môže oddať sneniu o „krajšom národnom zajtrajšku“. Keď sa dnes na Slovensku cítí daktorý mladý Slováč nešťastným, tak sú na tom vinní len ľudáci, alebo len títo nahovárajú mladej generácii, že „horšie už byť ani nemôže“. Len títo degustujú mládeži život v našom demokratickom štáte. Faktom je, že nieta na Slovensku objektívnych príčin k tak veľkej nespokojnosti, akú ukazuje hlavne vysokoškolská autonomistická inteligencia, ktorú urobil práve tento štát tým, čím je, umožniac im študovať etc., etc. Či len raz kto počul od nich slovo uznania za ten podivuhodný pokrok Slovenska za republiky, a za to všetko, čo sami denne ako samozrejmúť užívajú?

Títo mladí ľudia potom netušia, že to, čo im Česi sú ochotní priznávať a poskytovať, žiaden iný národ im nedá, a najmä nie susedia. Veď ľudom, ktorí majú otvorené oči je zrejmé, že susedia, či sú to Poliaci, Maďari, alebo Nemci, neprišli by na Slovensko dávať, ale brať! A že v prípade okupácie Slovenska týmito by bola najkrajnejšie ohrozená, ba možno tvrdiť, že k zániku odsúdená samotná národná existencia Slovákov. Len uvážme, že na Slovensku je asi 2½ miliónu Slovákov, jakej len početnej presile by boli vydaní octnúť sa pripojení k inému štátu! A jaké sú to štáty! Štáty, kde nemožno oponovať, kde možno len poslúchať a slúžiť. O osude Slovákov, keby sa stali menšinou v nejakom susednom štáte si nerobne žiadnych rúžových ilúzií.

Pozrime sa len na osud Ukrajincov (7miliónovej menšiny) v Polsku. A že by snáď mali Maďari alebo Nemci sľutovanie

s menšinami, to pri „totalitárnej“ povahe týchto štátov veru nik nemôže tvrdiť. Ináč je to ovšem s Čechmi. Tento naskrze demokratický národ sa na Slovákov díva ako na bratov, a nikdy nemôže tak jednať, ako spomenuté druhé národy, jednak už pre svoju demokratickú podstatu, a za druhé, pre svoje slovanské a bratské povedomie, a konečne aj ich menší počet a postavenie ich núti k tomu, aby sa snažili o b r a t s k ý s v ä z o k s druhou slabšou vetvou, so Slovákmí, a tak spolu si zaistili budúcnosť. Mimo tohoto sväzku aj Česi aj Slováci musia v dnešnom svete zaniknúť, a to Slováci ešte skorej a biednejšie.

Keď títo „radikálni“ ľudáci tvrdia, že chcú síce žiť v tomto štáte, ale musia pokračovať v svojej doterajšej politike, aby zaistili väčšie práva slovenskému národu, tak dľa pisateľovej skromnej mienky sa ubierajú práve opačným smerom, než ktorý ich dovedie k týmto cieľom. Lebo zdôrazňujúc rozpory medzi Čechmi a Slovákmí práve v dnešných dobách, osmeľujú nepriateľa priamo k válke proti republike, ktorá je jedinou záštitou slovenského národa. (Zostáva otázka, ktorí to robia zo zaslepenosti, a ktorí úmyselne?) — V dnešných osudových dobách môže byť pre všetkých Slovákov len jedno heslo: somknúť sa pevnejšie okolo republiky!

Pravda, nehovorím toto všetko preto, aby bolo zabúdané na skutočne požiadavky Slovenska. Nech Slovensko dostane, čo mu ešte patrí! To len viac utuží sväzok Čechov a Slovákov, a bude z každého hľadiska len osožné. Ale keď nepriateľ už búši na brány vlasti, vtedy skutočný, roduverný Slováč sa bude v prvom rade starať o jej posilenie a zabezpečenie (a prinajmenšom nebude viesť dvojsmyseľné reči o cene vojenskej prisahy slovenských brancov, a ešte dvojsmyseľnejšie to v novinách vysvetľovať, ako posl. Sidor!). Dnes je len jedna poctivá možnosť: štátotvornosť. Už len z príčin sebezáchraný! Kto oslabuje republiku, ten podkopáva Slovensko. Myslím, že o týchto veciach by sa malo na našom Slovensku viac uvažovať.

So žiadosťou, aby ste aj môj list vo Vašom ct. časopise vytlačili, pozdravuje Vás uctive

jeden z Vašich čitateľov, povedzme:

Tiberius.

Ružomberok, v auguste 1938.

Železniční tarify na Slovensku

Bratislava 28. 8. 1938.

Vážený pane redaktore!

V 33. čísle „Prítomnosti“ vyslovuje se pan Jožo Horváth z Bratislavy o dopise Česky na Slovensku a kromě jiného Vám k věření předpokládá, že slovenští podnikatelé a hlavně průmyslníci musí platit vyšší železniční tarify. K tomu chci poznamenati toto:

1. Železniční přepravní řád upravuje právní poměr mezi železnici na jedné a přepravcem na druhé straně. Ž. p. ř. nečiní rozdílu mezi přepravcem ze Slovenska nebo z Čech, nýbrž striktně nařizuje v § 5 čl. 6, že tarifů musí býti užíváno vůči všem zájemníkům stejně.

2. Nákladní tarif, sešit 1. (základní tarifní ustanovení) a sešit 2. (sazby) je stejně platný pro Slovensko, jako pro ostatní země státu. Nečiní naprosto žádných rozdílů, je-li odesilatelem podnikatel či průmyslník anebo zemědělec. Pro tarifování a tím pro výpočet dovozného je rozhodným pouze druh přepravovaného zboží (do 1.000 kg však ani to není rozhodné), váha zboží a ovšem i tarifní vzdálenost, která se určí podle kilometrovníku st. dr. (součást tarifů).

Přepravuje-li slovenský průmyslník nebo zemědělec své výrobky z Bratislavy do Prahy, zaplatí za 1.000 kg váhy těchto výrobků 332 Kč; přepravuje-li totéž množství svých výrobků

český průmyslník či živnostník z Prahy do Bratislavy, zaplatí za tuto přepravu rovněž 332 Kč, tedy o nic méně ani více. Přepravuje-li se 1.000 kg zboží z Bratislavy do Trnavy (47 km), zaplatí se za tuto přepravu, bez ohledu kdo je odesilatel nebo příjemce zboží, 67.50 Kč; přepravuje-li se 1.000 kg zboží z Prahy do Třebichovic-Vinařic (47 km), zaplatí se rovněž 67.50 Kč. K tomuto zjištění stačil pouhý dotaz u kterékoliv železniční stanice.

3. Železnice, přihlížejíc však k zeměpisné rozloze republiky, uznává z toho plynoucí nevýhodu pro přepravce jak slovenské tak i české a snaží se proto poskytováním slev na dovozně (viz železniční zákon), pro zásilky přepravované z východu na západ státu, nebo opačně, přepravu zlevnit a tím přispěti v první řadě hospodářství slovenskému; ku příkladu slovenskému palivovému dřevu. Nahlédnutím do Přípojku k nákladnímu tarifu by se o tom p. Horváth jistě přesvědčil, jako všichni průmyslníci a podnikatelé.

Stesky slovenských přepravců nevznikly z toho, že pro ně platí jiné železniční tarify, jak se mylně domnívá p. Horváth, nýbrž nevýhodnou rozlohou našeho státu. Tento nesnadný problém se však stále studuje celou řadou odborníků železničních i mimoželezničních a rozřeší se t. zv. tarifní reformou.

Tak to je, prosím, se železničními tarify na Slovensku.

Vám oddaný

Jaroslav Kučera, Bratislava.

listárna redakce

Informace o národnostních poměrech. Žádáte na nás příliš mnoho, chcete-li spolehlivé vysvětlení záhady, proč neinformujeme cizinu o skutečných poměrech národnostních menšin v našem státě. Máte sice pravdu, že cizina pak uvěří mnohým nehorázným informacím, a víme také, že Henleinova strana, vydávajíc stále „Sudeten German Press Bulletin“, využívá našeho mlčení důkladně. Jenže: domníváme se, že jsme v této otázce vyčerpali už všechny prostředky, které jsou v demokratickém státě přípustné. Upozornili jsme na tento nedostatek velmi dávno a velmi často, kritisovali jsme a předložili řadu návrhů, aby nám nikdo nemohl vytknout planou kritiku bez pozitivního obsahu. Kdyby povoláná (ale sotva vyvolená) místa udělala aspoň to, že by uskutečnila naše a jiné návrhy, byla už naše propaganda k nepoznání a nikdo by se na příklad v cizině nedomníval, že naši Němci nemají hlasovací právo. Ale „povoláná“ místa zůstala netečná. Před několika týdny vyskytly se zprávy, že bude utvořena propagační ústředna, ale dosud je všechno při starém. Máme zřejmě velmi mnoho času. Řekněte nám laskavě, co máme ještě dělat? Neznáte snad sám někoho, kdo by přiměl povoláná místa k tomu, aby si konečně uvědomila, co propaganda vlastně znamená?

Jarmila Novotná. K tomuto tématu vracíme se jenom proto, že nám Radiojournal podává úřední vysvětlení. Není to sice tisková oprava, ale uveřejňujeme ji přesto v plném rozsahu: „V listárně redakce Vašeho váženého časopisu v čís. 31 a 32 byly uveřejněny poznámky o domnělém odřeknutí pí Jarmily Novotné pro účinkování v německé stanici mělnické. Potvrzujeme první část Vaší informace, uveřejněnou v čís. 32, že pí Novotná neodřekla účinkování v německé stanici, poněvadž k němu nebyla zatím pozvána; nemůžeme však potvrdit druhou část této informace, že totiž pí Novotná nebyla celé čtyři roky ani českým, ani německým rozhlasem k spolupráci vyzvána. Pí Novotná zpívala naposledy v rozhlasovém studiu pražském dne 20. října 1936 a hned potom na veřejném koncertě Radiojournalu dne 22. října 1936, tedy před necelými dvěma roky. Mimořádně vysoké honorářové požadavky pí Novotné jsou jedinou příčinou, proč její vystoupení může být zařazováno do rozhlasového programu pouze výjimečně.“ — Radiojournal žádá, abychom tuto informaci tlumočili svým čtenářům, což tímto činíme.

Toto číslo vyšlo z technických důvodů o den později.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRÁVY

35

Jaroslav Kolman Cassius:

STESK STRÁŽE

Jsi sám a nevíš, zda bdíš či sníš
v tom podivném kraji.
Měsíčité světlo a noční tiš.

Podivné tváře temnoty tají,
živý se mrtvému podobá spis
a mrtví živými stíny se zdají.

Jsi sám v svitu luny a bez hnutí,
sám proti tmám.
A nočního vánku vanutí:
miluji, vzpomínám.

Nevěř. Ty hlasy lhou,
smyslu to klam.
Zbloudilé ovčeny bloudí tmou,
jsi sám a sám.
Nevěř, nic nebylo, nebude, není.
Jen veliké utišení.

Brzy se rozední. Svitání v dáli
bledne pruh rážový.
Na lici tvé se rosa stkví
velikou krůpějí.
A podivno, páli.

Za tebou kroky jdou šedivou mhou.
Stůj! Zvěř se sna se duď.
Kdo tam? Stín ptáčka šleh oblohou.
Tep srdce tvého ozvěnou zní,
studenu ozvěnou v bezedné hrudi:
kdo tam, kdo tam...

Jsi sám.
Ze sbírky Praha a jiné verše.

NOVÉ KNIHY

Ondřej Dénés: **MODERNÍ MA-
DARSKÁ LYRIKA.** Chceme-li po-
kud možno přehledně zachytit ob-
raz moderní maďarské lyriky, uči-
níme nejlépe, vyjdeme-li z rozdí-
lení podle generací, protože se u
každého básnického pokolení ma-
darského jeví — přes všechny roz-
díly mezi jednotlivci — překvapu-

Kdo je genius

Genius jest vsuktu ten, u něhož se složky ryze osobní nakonec odosobní, ten, jenž se stane hlasem národa, ten, jemuž se podaří vysloviti to, nač myslí všichni, aniž by mohli vyjádřiti své myšlenky. Genius, toť zindividualisovaný národ.

Unamuno v Španělských essayích

jící jednotnost tématická a ideo-
logická.

První generace vystřídala na konci minulého a na začátku tohoto století maďarské klasiky: Vörösmartyho, Tompu, Petöfiho, Aranye. Krácela v jejich stopách, měla jejich snahy, formu a ideologii, ale neměla jejich schopností. Doba, v níž tato generace působila, je s hlediska národního i sociálního dění maďarského velmi významná. Je to doba velkých společenských přesunů. Střední stav se přeskupuje a rozšiřuje, selská, národní a dělnická otázka se stává žhavou, velkokapitál se rozmáhá nebývalou měrou. Současná literatura však neví o těchto problémech zhora nic. Líbí se jí konservativní, romanticko-nacionální fata morgana, kterou si vytvořila, a ani jí nenapadne, že za hranicemi této sladké mlhy je něco, co by stálo za povšimnutí. Na celý obrovský komplex problémů reaguje nanebevš s horkým nebo shovívavým úšklebkem, který jí stačí také k odbývání vlivů západoevropských literárních směrů. Ani Gyulai Pál, Vajda János, Kiss József a Reviczky Gyula, kteří jsou bezpochyby nejvýznamnějšími postavami této literární generace, nedošli dále, než k jakémusi tušení, že se pod klidnou hladinou domácí rodí síla, jež mohou otrástit životem národa.

Reakcí na tuto literární epochu,

kteřou Schöpflin Aladár nazývá velmi přiléhavě stojatou vodou, je působení druhé generace básnické, které začíná vystoupením Adyho, Ady Endre „vpadl u Děvína nových dob novými písněmi“ r. 1906. Rozruch jím způsobený daleko přesahoval hranice literárního života. Adyho vystoupením začíná maďarské literární obrození a zároveň transplantace západní literární kultury, aniž maďarské literární dění prošlo nějakou přípravou fází. Ady rázem rozmetl sny, doutnající ještě z vyrovnání rakousko-uherského a pokusil se ukázat pravou tvář skutečnosti. Jeho kritika nevztahovala se jen na přítomnost, nýbrž obsáhla celé dějiny Maďarstva, hledajíc kořeny zla v chybách minulosti. Nemí divu, že byl pokládán za vlastizrádce, vždyť odsuzoval maďarskou politiku, trpěl méněcenností maďarské kultury a jsa šlechticem, bičoval šlechtu a feudalismus. Maďarství bylo pro něho těžkým, ale zároveň svatým údělem. Málokdy měl pro svůj národ dobré slovo, ale jeho věčné, rozhořčené a nelitostné oposičnictví přystřilo za pramene tragické lásky k národu. Adyho poesie měla být syntésou maďarského a západního ducha. Odtud Adyho kosmopolitismus. Předvidal a vítal revoluci, ale nikdy neprošel fází proletářského básnictví a jeho sociální básně patří právě mezi nejméně adyovské vytvoření. Bývá zvykem charakteriso-

JAN PATOČKA:

CO NÁM CHYBÍ*

Chybí nám, jako málokterému národu vůbec, živější poměr k antice. Není to patrně toliko z toho, že studium antiky v našem životě vlastně stále ustupuje, že klasické vzdělání mizí, nýbrž i na bezradnosti mnohých z těch, kdo se jí takřka profesionálně zabývají. Charakteristické, že svá první plně hodnotní a úplný překlad Platona (Fr. Novotného) máme teprve nyní. Charakteristický též celkem nepatrný zájem veřejnosti o něj. Nikoli vedlejší zjevy, nýbrž právě ústřední měly by se státi předmětem studia; u nich by si ten, kdo se jimi zabývá, měl položit za úkol, aby mohl spolupracovati na řešení aktuálních otázek, nejen „informovati“ u nás o tom, co se děje jinde. Antika nás ještě teprve čeká, duška toho, abychom ji měli za sebou. Zejména čeká její studium též na šefilosofov. Mluví se u nás stále ještě o tom, že nesmíme upadati v područí německého myšlení; ale k tomu nejlepší prostředkem musilo by přece býti studium vlastního a nepřekonaného původu vši filosofie, který je v antice. Nad Sokrata, Platona a Aristotela dosud ve vši filosofii nemáme nic silnějšího. Co znamenají pro nás tato jména? Naše filosofie se rozvíla v době, kdy se podnikal pokus skoncovati s celou tradicí západoevropské filosofie a začíti znovu bez zřetele k historii, na podkladě ryze moderním. Tento pokus, pozitivismus, stroskotal. Máme dnes zvýšenou povinnost orientovat se v tradici, jež pro nás dosud nikdy nebyla organicky živá, z níž jsme dosud nikdy nedovedli duševně žít a tvořiti.

* V Kritickém měsíčníku č. 6.

FEUILLETON

Otokar Fischer:

OSOBNOST K. J. ERBENA.

V knize studii a essayů Slovo a svět, kterou básník a vědec Otokar Fischer vydal nedlouho před svou smrtí, čteme také znamenitou a překrásnou studii o vůdčích postavách českého romantismu, o Máchovi a Erbenovi. Přetiskujeme z ní passus o Erbenovi, o kterém nebylo u nás dosud napsáno nic tak hlubokého a výstižného. V době, která se vrací k Erbenovu dílu básnickému i sběratelskému, bude přečtení Fischerových řádek vhodně i užitečně.

Duch, jenž nás ovane z odkazu jeho souvěkovce, o rok mladšího Karla Jaromíra Erbena, je v podstatě jiný. Básnický primát i odvážnější umělectví přísluší Máchovi, který spolu s Čelakovským — proti oběma se ostatně autor „Kytice“ příležitostně obracel — vytvořil slovesnou, kulturní lidových písní a účtů k nepravým Rukopisům provanutou atmosféru, ve které vznikaly poetisace národních pověstí z okruhu přírodního i mrav-

nostního. Ale hloubkou citu a věrností k sobě Erben pěvci „Máje“ nezadá, vynikaje nad něho jistotou podání a vyrovnaným slohem. Neobjevuje myšlenkových oblastí — ideovým novotářem nebyl ani Mách —, ale sbírá i typisuje, co dřímalo nedosloveno a nevyhraněno ve zkazkách jeho milovaného kraje. Dovede se opíť o mateřskou půdu, vyrůstá z ní prostě a tiše jako strom; v tom je jeho síla, v tom i umělecká nevybojnost, v tom — jako později u Jirásky — přirozené pouto mezi ním a vděčnou obcí čtenářskou. Mách předběhl svou dobu, troufaje si na náměty, na jejichž vyslovení jazyk jeho vrstevníků posud nestačil — Erben, ve svých počátcích, zvláště v prvním náčrtku k Záhořovi závislý na máchovské meditaci nevytváří nic,

co by musilo teprv dodatečně být obhajováno a rehabilitováno, tím vroucněji však umí projádnit, čím srdce jeho souzní se srdcem země; „přichyl ucho k zemi blíž“, zpívá se zřetelem k vlasti a bezděky též k sobě samému, „a pod kořeny zdáli znění zlatého zvonu uslyšíš“. Je konservativní i ve svých věštibách, které nedohlédají — po máchovsku — zániku světa, leč hledají lék pro přítomnou tíseň, je věčný a neukvapující se též ve svém snění. Životní plnost, která tomuto souchotinářovi byla přána v protikladu k životnímu torsu robustnějšího Máchy, má svůj literární výraz v klidném toku jeho trochej, v smírném vyznívání i přízračných některých balad, v nepatetické českosti vesnických obrázků, jimiž roká z zvlněného Středohoří —

i v tom kontrast k ušivanému Pražanu a milenci strašidelných hradů — vystihoval pokojný oddech drobného světa i divné odlesky pradávých, jakoby pohanských bůst a bájí. V zrcadle Erbenových skladeb, jež prošly pečlivou školou verše Čelakovského, zračí se neumělkovaný domov, obráží se tradiční víra stejně skromná jako mužná, vyznačená stejně díky jako čistotou.

Život a smrt v povolném kolání; vlnovitá křivka štěstí a tragiky; nepřekročitelný předěl mezi bytím a nebytím, přírodou a člověkem, mužstvem a ženstvem, tot, co je v „Kytici“ zachyceno postřehem pozorovatele i písmáka, malíře i hudebníka. Pohýby se střídají s veselkami, takový je nejstručnější obsah venkovských letopišů; myrta ve vlasech Haniných a zelený věnec v rakvi Mariině, slavnost a hrana, muziky a miserere, takové jsou kontrasty, jež se za rok vystřídají v osudu pozemšťanů. Návratu z onoho světa na tento není, a běda, když si opuštěná dívka vymodlí chvíli k mrtvým ženichem — pak se mu již vymkne leda jen chytrostí a lží, jakož i zbožností, již jsou živoucí nad mrtvými. Nebožtíkům je souzeno, aby přežili strho-

Na cestách

se často změnou životosprávy porušuje zažívání. Proto nikdy nesmíte zapomenouti na toto spolehlivé projímadlo

DARMOL

vati Adyho jako básníka krve a zlata. Tato mylná konstrukce se vyzvojuje z básně „Krev a zlato“. Je pravda, že veršem Adyho se dostávají do maďarské poesie po prvé peníze a sexus ve své nezastřené podobě, ale stejně podstatné složky jeho tematiky jsou politika, smrt a Bůh.

Adyho dílo je monumentálním svědectvím úžasné rozeplátého duševního života, plného rozporů, do nekonečna vystupňovaných tužeb a neutuchajících bojů. Nikdy ani na okamžik nezastává v tomto díle pa-prsek spokojenosti, radosti nebo aspoň klidu. Adyho vášněmi a utrpením zmítaný život se zrcadlí v jeho básních v plné své tragické nahotě, poněvadž Ady nezná přehrádek v projevovali se. Naopak s přímo masochistickým exhibicionismem otvírá svou duši před zraky těch, kdož mu chtějí porozumět. Nenapsal ani řádku, o které bychom necitili, že byla plně prožita. Ady patří mezi nejtýpější symbolisty. Jeho symbolismus, spojený s pochmurným mysticismem, vyvrcholuje tam, kde se zabývá láskou, smrtí a Bohem. Skutečnosti zevního světa slouží mu jen jako výrazové prostředky, jinak si jich vůbec nevšímá. Nemá ani jedinou popisnou báseň, jeho narcismus mu nedovolil, aby psal o věcech, spadajících mimo okruh jeho já. I ve svých básních politických je centrem sám.

Maďarský jazyk nabyl u něho takové dynamičnosti, plastičnosti a výrazového bohatství, jako u žádného jiného maďarského básníka před ním.

„Adyho vystupením rozložila se dosud ideologicky jednotná maďarská literatura ve dva směry. Oficiální směr si zachoval ideové spojení s epigony klasiků, opoziční směr pak pokračoval dále na cestě, naznačené prvním svazkem Adyho. Tato t. zv. západnická generace si založila časopis „Nyugat“ (Západ), který má v dějinách maďarské literatury dalekosáhlý význam. Byl totiž forem pionýrů západní kultury a západních politických ideí. Zárukou vysoké úrovně „Nyugat“ byla nesmlouvavá a tvořivá kritika, jež došla uznání i u odpůrců.

Nejvýznamnější postavou této skupiny je vedle Adyho Babits Mihály. Je v mnohém antipodem Adyho. Nedostává se mu tolik lyrického temperamentu a snad následkem toho je mnohem pasivnější a meditativnější. Nezajímá se tolik

a s takovou profetickou vášní o politiku, ani o lásku. Nevymáhá jednotlivé prvky života, nýbrž věnuje svou pozornost každé skutečnosti zevního i duševního světa, pokládá i nejnevýznamnější momenty za rovnocenné součásti bytí. Rád zpracovává i reminiscence na dobu klasické antiky. Je přísným realistou; jeho obrazy jsou naprosto přesné, plastické, konkrétní. Jeho empirický duch mu nedovoluje ani nejmenší odchylky od skutečnosti, ale při tom vášnivě touží po poznání metafyzických tajemství života. Tento rozpor — jak správně konstatuje jeden z jeho kritiků — se stává tragickým; básník, který se dívá do nekonečna, hledá podstatu universu, nachází jen jeho malé, vědecky ohraničené částice, jejichž souvislost se mu ztrácí v dálkách. Babitsův empirismus a skepticis mus dal by se snad vysvětlit jeho vědeckým vzděláním, které působilo silně i na jeho výrazovou techniku. Vyjadřuje se naprosto jasně, nestřípí ve svých básních nejasnost, dvojsmyslnost. Má rád disonanci, hutnost, prostotu a krásu. Jeho básně bývají označovány za formálně nejdokonalejší v maďarské lyrice.

Dekadence je zastoupena v maďarské poesii skupinou dosti početnou. Patří k ní především Tóth Árpád a Juhász Gyula. Oba jsou úplně vzdělaní skutečnosti, kterou nenávidí a které se bojí. Oba jsou naprosto pasivní a mají sebetržnou radost z utrpení. U Tótha někdy zazní touha po krásách života, u Juháze chybí i tato touha. Jejich pesimismus se stupňuje často v melancholický mysticismus. V posledních básních Juhászových se objevují popisy maďarských krajů, jako by je byl objevil teprve ke konci svého života. Tóth se nedostane ze začarovaného kruhu své samoty, kterou vyplňuje reminiscencemi, meditací a četbou.

Speciálním zjevem v maďarském básnictví je poesie dalších dvou dekadentů, Szépa a Kosztolányiho. Vůdčí linií této poesie je totiž záměrná a právě proto mnohdy afektovaná působící dětinskost, jež slouží za projevovací formu nejistoty, bázně a rozpacitosti. Szépa Ernő a Kosztolányi Dezső dovedli si neztenčeně zachovat údiv imaginativních dětí, pro které je každá skutečnost zázrakem. Na každý zjev zevního světa reagují bohatým komplexem obrazů a pře-

kvapujících konsekvencí. Kdežto Szép je dítětem, které vidí jen to, nač se dívá, jde imaginace Kosztolányiho dále a vidí za každým objektem něco zneklidňujícího nebo přímo strašného. Szép zevluje a pláče. Kosztolányi zkoumá a má zlé předtuchy. Zpívá si, aby zahnal strach, jak to činí děti, když se bojí ve tmě. Kosztolányiho pozdější verše však ztracují na své naivitě a primitivnosti a opouštějí i svět dětí, aby se přiblížily skutečnosti světa dospělých. Obrazy jsou tu často přímo realistické, myšlenkový pochod logický, důsledky tvrdé. Ale i v této fázi svého vývoje dovedl si Kosztolányi uchovat svou bezprostřednost, která dodává jeho básním mnoho přesvědčivosti a působivosti.

Je zajímavé, že Adyho sociální poesie nenašla stoupence mezi básníky, na které jinak působil Ady velmi silně. V Á r n a i Z s e n i, P e t e r d i h o a K a s s á k L á j o s, representanti maďarské sociální lyriky předválečného období, ozvali se samostatně, nezávisle na sociální poesii Adyho. Tvorba Peterdihovo vyrůstá ze sentimentálního soucitu k dělnickému proletariátu. Mnohem realističtější se dívá na sociální otázku Várnaiova, u níž už zřetelně proniká kolektivní cit a imperativ revoluce. Opravdovými proletářskými básníkem je však jen Kassák Lajos, který, jako příslušník dělnické třídy dovedl vystihnouti sociální problémy s opravdovou přesvědčivostí, vždyt sociální otázka je jeho otázkou životní. Jeho revolucionářství není pózou, není ani výronem rozumu a marxistického vzdělání, nýbrž projevem sebezáchovy. Kassák prošel širokou vývojovou škálou. Vycházel z naturalismu, aby přes dadaismus a futurismus došel k realismu.

Příslušníci předválečné básnické generace jsou — přes všechny ideologické a formální rozdíly — úzce spojeni snahou uvést kulturu národní v soulad s kulturou západní. Odtud jejich společný odpor k tradicionalismu-konservativismu a k národně lidovému slohu epigonů let devadesátých. Politickým básníkem mezi nimi byl jen Ady a pak básníci proletářští, jinak však bylo politické básnictví, snad právě následkem Adyho odsouzení oficiální veřejnosti, zanedbáváno a musila přijít válka a události po ní, aby bylo vzkrášeno.

Po zmatku, způsobeném válkou,

komunistickou revolucí a jejím potlačením dostala vývojová linie maďarské literatury opět novou vzpruhu. Poválečná generace odvrátila se úplně od individualismu, liberalismu, kosmopolitismu a artismu svých předchůdců. Její poesie je poesíí převážně politickou. Je samozřejmě, že se opět vytvořilo několik směrů, spojených však společným úsilím přivodit důkladnou změnu sociálních poměrů Maďarska. Nejvýraznější takovou skupinou je t. zv. „Březnová fronta“ (Márciusi front), která zdůrazňuje už svým názvem ideovou souvislost s nacionálně demokratickým hnutím let 1848—49. Březnová fronta propaguje agrární revoluci, jejíž cílem by byla radikální pozemková reforma. Prostředkem této propagandy je t. zv. sociografie, t. j. literatura, tvořící přechod mezi beletrií a sociologickou literaturou. Hnutí „Březnové fronty“ je silně antiliberalistické a antiurbanistické a má dokonce, byť i slabé náběhy k rasismu. Dovedla pro sebe získat básníky skutečně vynikající. Jsou to Illyés Gyula, Erdélyi József a Szabó Lőrinc. Illyés a Erdélyi vyšli ze zemědělského proletariátu a stali se jeho básníky. Přes svou vzdělanost a vyšší životní standard, kterého se jim časem dostalo, jsou stále v úzkém spojení se svou třídou: s potomky někdejších nevolníků a reagují citlivě na všechno dění v zájmové oblasti agrárního proletariátu. Jejich poesie má silné revoluční tóny, ale bez pathosu a falešného entusiasmů. Szabó Lőrinc je spojen s Illyésem a Erdélyim svým sociálním cítením, ale je mnohem subjektivnější než oni. Jeho verše postrádají onoho kolektivního rázu, který dodává hlavně Illyésovi tolik mohutnosti a dynamičnosti. Tento rozdíl je zdůrazňován i formálně. Szabó má čistou, zvonicí rýmy, melodický rytmus, teplé a jemné obrazy; Illyés používá často jen asonancí a hledí si málokdy rytmu.

(Příště dokončení.)

Pro děti předepisují zkušební lékaři D A R M O L, neboť tento se může i v sebe menších dávkách podávat a účinkuje jako mírné projímadlo, aniž by škodil. Děti mají D A R M O L rády, poněvadž chutná jako dobrá čokoláda. — D A R M O L obdržíte ve všech lékárnách.

vali za sebou, mezi zemí a záhrobím panuje nesmířený boj, kterým se i drabáh bytost rázem změní v nepřátelskou, překročila-li práh tohoto světa: stejně, jako je nepřátelství položeno mezi říši přírodních živlů a oblast lidskou. Běda, propadne-li dívka moci chladného démona vodního, dvojnásob, když se pak násilím od něho chce odtrhnouti. Hluboká propast rozdělí muže a ženu, jakmile se ukáže, že jsou k sobě poutáni živly dvojího světa, že jejich dítě vzniklo z nesourodného svazku, že víc než k lidem je muž přitahován ke skřetům nebo žena víc než k lidem ke hmotě rostlin: „kterak nemá mrtva býti, když má jen půl živobytí?“

Jedna je arci symbolická síla, jež i bytostně protikladí dovede překlenout a smířit, toť láska mateřská — motiv to, jenž nejbáseňtější a řekli bychom nejslovanější prostupuje celou „Kytici“. Ta láska přetrvává i smrt, dovedouc se rozumět i píseň, přemáhá stejně i hranici mezi živoucím člověkem a mrtvou přírodou, dovedouc se vsáti do vůně mateřdousky. Matka a dítě v „Pokladu“; matka a syn-hříšník v „Záhořově loži“; matka a dítě-matka v „Dceřině kletbě“; matka, dítě-

matka, dítě ve „Vodníku“ atd. — není takřka skladby, jež by nebyla vyznačena, posvěcena, spolu též bolestně komplikována vztahem rodičků k rodu, oddaností trpitelky, citem dárky, shovívavostí pěstounky. Mateřská tklivost má svůj záporný protějšek v krutosti Dorničiny macechy; mateřská péče ustupuje na čas nedbalosti a vášni pro lesklý kov — i sociální citění Erbenovo i jeho chvála chudoby a nechut k „auri sacra fames“ má příznačný rámeček v tematické matka-dítě; matčina slovičkářsky ukvapená přítomnost je pokárána v „Polednici“, matčina však životodárná horoucnost je stupňována k dvojnásobnému obrazu: pobožně vzývá pronásledovaná dívka Marii, pannu přemocnou a matku milosti — hle, projev hluboce v lidu zakořeněného katolictví; v širším sociologickém významu vzrůstá Erbenovo základní koncepte mateřství v představu matky-Vlasti.

Na dávné mohyle své matky trhá pokorný sběratel kvítí jejích pověstí, jejichž dech má utěšit národ v době ústrků a pronásledování. Od minulosti pak se odtrhuje a z útlaču přítomného se probírá jakoby z mrákot, upírá svůj pohled k lep-

šmu zítřku, jež mu — opět postaví ženy-těšitelky — na oči staví jeho Věstkyně. Zde se spojuje aktuálně politické podnět s tuchou vyššího básnického poslání. „Z nebeť přichází věští duch.“ Poeta vates. Několikerým proctovím, jež zajišťuje lepší budoucnost Čechům i kmenům spřízněným — vždyt běželo o to, ukazovat cestu do širých zemí, kde je příbuzná, slovenská rodina — zavírá se sbírka v pevné víře, že kroky osudu jsou jisté, „co má se státí, stane se“.

Básnickovým světem vládne zákon odpaty. Zlatý kolovrátek zpívá o spáchaném zločinu, jenž je trestán podle zásady „stejně stejným“. Svému prokletí neujde nevěrnice, jež choti namíchala a pak se sama odsoudí — „teče voda, teče, vlna vlnu stihá“. Nikoli sebevraždou (jak se obvykle vykládá), nýbrž popravou („na tom sloupu se hřebíkem, na kop-nopce oprátce“) má skončit svedená dcera-vražednice, jež nezná polehčení pro svou příliš povolnou matku. V zásvětě podloženo soustavu rozrůstá se otázka viny a trestu v „Záhořově loži“, kde arci přec jen boží milost, jež je bez konce a bez míry,

zasáhne osvobodivě v úděl nelidského, pozdně se kajícího zlosyna. Jen výjimečně, jen silou modlitby lze se vysvoboditi z údělu předem určeného, z osidel pekelných, z úkladů, jimiž o bezživosti člověka usilují mocnosti zla. To platí nejen o jednotlivci, leč i o celku. Také zde víra v predestinaci; oddané přesvědčení o nezmenitelném fatu. Tak jako na vesnici se střídá štěstí s neštěstím, tak i v širší pospolitosti národa, tak i v mravních souvislostech národů. Po dobách dusna musí vzejítí úsvit lepšího, svobodného dne. Tak vyslovují „Kytice“ i Erbenova próza věci, jež byly v duši okolí i věku, zůstávaly však němý a jim došly svého nehledaného, tím však přesvědčivějšího projádření.

Došly jim výrazu tak prostého a pádného, že po něm už stejného formou opakovaní být nemusily a neměly. Mácha ohrozil své následovníky a nohlady tím, že přejmou-li jeho výrazový způsob, přepnou subjektivnost a bizarerií a fanatičností v libovůli. Dědicové Erbenovi byli — a jsou — vydáni nebezpečí, že budou-li doplňovatí definitivní rázbu jeho výroků mechanickými dodatky, zabředou do laciných všedností.